



Univerzitet u Novom Sadu

ACIMSI: Asocijacija centara za interdisciplinarne i multidisciplinarne studije

CENTAR ZA RODNE STUDIJE

Naziv programa: diplomske akademske studije – master

Rod, jezik i kultura

Završni rad

Mentor: Prof.dr Millivoj Alanović

Studentkinja: Jelena Grba

Novi Sad, 2017. godina

Univerzitet u Novom Sadu
Asocijacija centara za interdisciplinarne i
multidisciplinarne studije i istraživanja – ACIMSI
Ključna dokumentacijska informacija

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	Master rad
Ime i prezime autora: AU	Jelena Grba
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	prof. dr Milivoj Alanović, vanredni profesor
Naslov rada: NR	Rod, jezik i kultura
Jezik publikacije: JP	Srpski
Jezik izvoda: JI	Srpski i engleski
Zemlja publikovanja: ZP	Republika Srbija
Uže geografsko područje: UGP	Republika Srbija
Godina: GO	2017.
Izdavač: IZ	Autorski reprint
Mesto i adresa: MA	Bate Brkića 14, 21 000 Novi Sad

Fizički opis rada: FO	broj poglavlja 7 / stranica 80 / slika 2 / grafikona 0/tabela 5 /73 referenci / priloga 3
Naučna oblast: NO	Rodne studije
Naučna disciplina: ND	Rodne studije Pitaj Natasu na UNS sta oni racunaju kao disciplinu a sta oblast, pomeni bi bila oblast rodne studije, a disciplina feministi;ka lingvistika
Predmetna odrednica, ključne reči: PO	Rod, pol srpski jezik, nemački jezik, rodno osetljiv jezik, prevođenje, učenje, obrazovanje
UDK	
Čuva se: ČU	Centralna biblioteka Univerziteta u Novom Sadu, Dr Zorana Đinđića1, 21000 Novi Sad
Važna napomena: VN	Nema
Izvod: IZ	<p>Teorije o upotrebi jezika (teorija delatnosti) daju dovoljno podataka za formiranje jezičke politike i planiranja rodno osetljivog jezika (ROJ) povezano sa pitanjem rodne jednakosti.</p> <p>Cilj rada je da istraži upotrebu rodno osetljivog jezika (ROJ) u službenoj i javnoj sveri u zemljama nemačkog govornog područja, na osnovu čega dajem preporuke za neposrednu obrazovnu jezičku i prevodilačku praksu u Srbiji. Tri su osnovne hipoteze:</p> <p>H-1: Jezički obrasci iz maternjeg jezika preslikavaju se u potpunosti na učenje stranog jezika koji se uči u situaciji kada u maternjem jeziku odsustvuje norma upotrebe.</p> <p>H-2: Jezički obrasci iz maternjeg jezika ne preslikavaju se na strani jezik koji se uči, ukoliko postoji upotrebna norma.</p> <p>H-3: Jezički obrasci iz maternjeg jezika preslikavaju se delimično na strani jezik koji se uči.</p> <p>U srpskom jezik upotreba rodno osetljivog jezik nije standardizovana. Poredim je sa jezičkom praksom u nemačkom jeziku u kojem standardnojezička forma već postoji poslednje tri decenije. Analiziram iskustvo odraslih osoba</p>

	<p>kojima je maternji jezik srpski, a različitog stepena obrazovanja, koje uče nemački jezik i koriste ga u svakodnevnim poslovnim situacijama u pisanoj ili govornoj formi. Analiziram njihov proces učenja i prevođenja sa (maternjeg) srpskog jezika na strani (nemački) jezik tokom procesa učenja.</p> <p>Kontrolnu grupu čine odrasle osobe kojima je profesija prevođenje sa i na nemački (srpski jezik, sa relativno dugim profesionalnim stažom.</p> <p>Zaključujem da tokom prevođenja u praksi odraslih prevodilaca, i onih koji tek uče nemački jezik se jezički obrasci iz maternjeg jezika ne preslikavaju na strani jezik koji se uči (u ovom slučaju nemački) pošto u njemu postoji upotrebnost norma za rodno osetljivi jezik, ali da postoji mogućnost preslikavanja jezičkih obrazaca iz stranog jezika na maternji jezik (srpski) u kojem nije standardizovan rodno osetljivi jezik, ako se tome pristupi svesnom metodom učenja.</p> <p>Rezultati istraživanja se mogu koristiti u rodno „osvešćenoj“ nastavi nemačkog jezika i prilikom profesionalnog prevođenja u pravcu pozitivnog transfera rodno senzibilnih termina, sa nemačkog na srpski jezik, kojima se ostvaruje „vidljivost“ oba pola u jeziku i šira afirmacija žena u Srbiji.</p>
Datum prihvatanja teme od strane NN veća: DP	25.08.2016.
Datum odbrane: DO	
Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prof. dr Dubravka Valić Nedeljković, Filozofski fakultet, Novi Sad, predsednica 2. Prof. dr Dejan Pralica, Filozofski fakultet, Novi Sad, član 3. Prof. dr Milivoj Alanović, Filozofski fakultet, Novi Sad, mentor, član

University of Novi Sad
ACIMSI
Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	Master's Thesis
Author: AU	Jelena Grba
Mentor: MN	Milivoj Alanović, PhD, Associate Professor
Title: TI	Gender, language and culture
Language of text: LT	Serbian
Language of abstract: LA	Serbian and English
Country of publication: CP	Republic of Serbia
Locality of publication: LP	Republic of Serbia
Publication year: PY	2017
Publisher: PU	Author s reprint
Publication place: PP	Bate Brkića 14, 21 000 Novi Sad

Physical description: PD	chapters 7 / pages 80/figures 2/ charts 0/tables 5/ references 73/ annex 3
Scientific field SF	Gender studies
Scientific discipline SD	Gender studies
Subject, Key words SKW	gender, sex, Serbian language, German language, gender sensitive language, translation, learning, education
UC	
Holding data: HD	Central Library of the University of Novi Sad, Dr Đinđića 1, 21000 Novi Sad
Note: N	No
Abstract: AB	<p>Language use theory (Activity theory) provide sufficient data for the formation of language policy and the planning of a gender-sensitive language related to the issue of gender equality.</p> <p>The aim of this paper is to investigate the use of gender-sensitive language (GSL) in the official and public domain in the German speaking countries, based on these I give the recommendations for direct educational language and translation practice in Serbia. The three basic hypotheses are:</p> <p>H-1: The mother tongue language forms are transcribed entirely to foreign language learning process that is learned in a situation where usability norm is absent in the mother tongue.</p> <p>H-2: The mother tongue language forms are not reflected to learning a foreign language, if there is language usability norm.</p> <p>H-3: Language forms from the mother tongue are partially transcribed to learning a foreign language.</p> <p>In the Serbian language, the usage of gender-</p>

sensitive language is not standardized. I compare it with language practice in German, in which the standard lingual form has existed for the last three decades. I analyze the experience of adults whose mother tongue is Serbian, on a different level of education, who learn German and use it in everyday commercial situations in written or spoken form. I analyse their process of learning and translating from (native) Serbian language into foreign (German) language during the learning process.

The control group consists of adults that are professionally translating from Serbian into German and vice versa, with a relatively long professional experience.

I am cocncluding that language forms from the mother tongue are not mapped to a foreign language (in this case of German), because there is a usable norm for gender-sensitive language, but there is the possibility of translating language forms from a foreign language into the mother tongue (Serbian) that is not a standardized gender-sensitive language.

The results of these research provide an excellent perspective and a strong basis for the organization of gender "enlightened" German teaching and professional translation in the direction of a positive transfer of gender-sensitive terms or syntax from German into Serbian, which achieve the absolute "visibility" of both sexes in the language and wider affirmation of women in Serbia.

Accepted on Scientific Board on: AS	25.08.2016
Defended: DE	
Thesis Defend Board: DB	1. Dubravka Valić Nedeljković, PhD , Faculty of Philosophy, Novi Sad, president 2. Dejan Pralica, PhD, Faculty of Philosophy , Novi Sad, member 3. Milivoj Alanović, PhD, Faculty of Philosophy , Novi Sad, mentor, member

Zahvaljujem se svima na divnoj saradnji: učesnicima/ama istraživanja na osnovu upitnika, ankete i u fokus grupi, mojim učenicima/ama i profesionalnim prevodiocima/teljicama. Zahvaljujem se i članovima komisije: prof. dr Dubravki Valić Nedeljković (predsednici), prof. dr Dejanu Pralica (članu), posebno mentoru prof. dr Milivoju Alanović na korisnim primedbama na prethodne verzije ovoga rada, nastavnicima/ama na Master programu ACIMSI Centra za rodne studije UNS (20015-2016.), posebno prof. dr Svenki Savić na ponuđenoj temi, obimnoj literaturi i podsticajima za završetak rada.

Posebno se zahvaljujem mojoj porodici, suprugu Nenadu, majci Gordani i mojoj deci Aleksi i Lenki na neizmernoj ljubavi, raumevanju i podršci.

Sažetak

Teorije o upotrebi jezika (teorija delatnosti) daju dovoljno podataka za formiranje jezičke politike i planiranja rodno osetljivog jezika (ROJ) povezano sa pitanjem rodne jednakosti.

Cilj rada je da istraži upotrebu rodno osetljivog jezika (ROJ) u službenoj i javnoj sveri u zemljama nemačkog govornog područja, na osnovu čega dajem preporuke za neposrednu obrazovnu jezičku i prevodilačku praksu u Srbiji. Tri su osnovne hipoteze:

H-1: Jezički obrasci iz maternjeg jezika preslikavaju se u potpunosti na učenje stranog jezika koji se uči u situaciji kada u maternjem jeziku odsustvuje norma upotrebe.

H-2: Jezički obrasci iz maternjeg jezika ne preslikavaju se na strani jezik koji se uči, ukoliko postoji upotrebna norma.

H-3: Jezički obrasci iz maternjeg jezika preslikavaju se delimično na strani jezik koji se uči.

U srpskom jeziku upotreba rodno osetljivog jezika nije standardizovana. Poredim je sa jezičkom praksom u nemačkom jeziku u kojem standardnojezička forma već postoji poslednje tri decenije. Analiziram iskustvo odraslih osoba kojima je maternji jezik srpski, a različitog stepena obrazovanja, koje uče nemački jezik i koriste ga u svakodnevnim poslovnim situacijama u pisanoj ili govornoj formi. Analiziram njihov proces učenja i prevođenja sa (maternjeg) srpskog jezika na strani (nemački) jezik tokom procesa učenja.

Kontrolnu grupu čine odrasle osobe kojima je profesija prevođenje sa i na nemački (srpski) jezik, sa relativno dugim profesionalnim stažom.

Zaključujem da tokom prevođenja u praksi odraslih prevodilaca, i onih koji tek uče nemački jezik se jezički obrasci iz maternjeg jezika ne preslikavaju na strani jezik koji se uči (u ovom slučaju nemački) pošto u njemu postoji upotrebna norma za rodno osetljivi jezik, ali da postoji mogućnost preslikavanja jezičkih obrazaca iz stranog jezika na maternji jezik (srpski) u kojem nije standardizovan rodno osetljivi jezik, ako se tome pristupi svesnom metodom učenja.

Rezultati istraživanja se mogu koristiti u rodno „osvešćenoj“ nastavi nemačkog jezika i prilikom profesionalnog prevođenja u pravcu pozitivnog transfera rodno senzibilnih termina, sa nemačkog na srpski jezik, kojima se ostvaruje „vidljivost“ oba pola u jeziku i šira afirmacija žena u Srbiji.

Ključne reči: rod, pol srpski jezik, nemački jezik, rodno osetljiv jezik, prevođenje, učenje, obrazovanje

Abstract:

Language use theory (Activity theory) provide sufficient data for the formation of language policy and the planning of a gender-sensitive language related to the issue of gender equality. The aim of this paper is to investigate the use of gender-sensitive language (GSL) in the official and public domain in the German speaking countries, based on these I give the recommendations for direct educational language and translation practice in Serbia. The three basic hypotheses are:

H-1: The mother tongue language forms are transcribed entirely to foreign language learning process that is learned in a situation where usability norm is absent in the mother tongue.

H-2: The mother tongue language forms are not reflected to learning a foreign language, if there is language usability norm.

H-3: Language forms from the mother tongue are partially transcribed to learning a foreign language.

In the Serbian language, the usage of gender-sensitive language is not standardized. I compare it with language practice in German, in which the standard lingual form has existed for the last three decades. I analyze the experience of adults whose mother tongue is Serbian, on a different level of education, who learn German and use it in everyday commercial situations in written or spoken form. I analyse their process of learning and translating from (native) Serbian language into foreign (German) language during the learning process.

The control group consists of adults that are professionally translating from Serbian into German and vice versa, with a relatively long professional experience.

I am concluding that language forms from the mother tongue are not mapped to a foreign language (in this case of German), because there is a usable norm for gender-sensitive language, but there is the possibility of translating language forms from a foreign language into the mother tongue (Serbian) that is not a standardized gender-sensitive language.

The results of these research provide an excellent perspective and a strong basis for the organization of gender “enlightened“ German teaching and professional translation in the direction of a positive transfer of gender-sensitive terms or syntax from German into Serbian, which achieve the absolute "visibility" of both sexes in the language and wider affirmation of women in Serbia.

Key words: gender, sex, Serbian language, German language, gender sensitive language, translation, learning, education

Sadržaj:

1.	UVOD	1
2.	METODOLOŠKI OKVIR	2
3.	TEORIJSKI OKVIR	4
3.1.	Pregled naučne literature iz oblasti rodno osetljivog jezika (ROJ)	4
3.2.	O učenju (stranog) jezika	12
	3.2.1. Strani jezik i polne razlike	12
	3.2.2. Polne razlike u strategijama učenja stranog jezika	14
	3.2.3. Organizacija učenja stranog jezika u skladu sa polnim razlikama	16
3.3.	O prevođenju	17
	3.3.1. Teorije prevođenja	18
	3.3.2. Proces prevođenja književnog i stručnog teksta	20
4.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA	20
4.1.	Analiza upitnika za studente/studentkinje nemačkog jezika i opis primenjenih tehnika statističke analize u obradi podataka	20
	4.1.1. Multivarijantna statistička analiza	21
	4.1.2. Statistička obrada podataka na izabranom uzorku	22
	4.1.2.1. Rezultati ženskog seta podataka	22
	4.1.2.2. Prikaz dobijenih varijabli PC/FA analizom u 3D grafičkom prostoru	26
	4.1.2.3. Rezultati za ispitanike muškog seta podataka	28
	4.1.2.4. Prikaz dobijenih varijabli PC/FA analizom u 3D grafičkom prostoru.	30
4.2.	Analiza podataka iz ankete sa profesionalnim prevodiocima/prevoditeljke - rezultati istraživanja	32
4.3.	Analiza razgovora u fokus grupi	36
5.	ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	38
6.	SMERNICE ZA PRAKTIČNU UPOTREBU ROJ-A u pisanoj i govornoj formi na nemačkom jeziku sa ponuđenim prevodom na srpski	40
7.	PREPORUKE ZA NASTAVU NEMAČKOG JEZIKA	49
	8. LITERATURA	52
	9. PRILOZI: 1. Upitnik za studente/kinje; 2. Anketa za profesionalne prevodi/teljke; 3. Transkript razgovora u 2 fokus grupe	58

1. UVOD

Jezik je najvažniji oblik komunikacije ljudi. To nije neutralan alat koji jednostavno opisuje svet koji nas okružuje ili se svim ljudima jednako obraća. Jezik izražava društvene norme i sistem vrednost oblikujući našu percepciju realnosti. Kada se na web- sajtovima, u saopštenjima za javnost, u najavama za seminare i u univerzitetskom životu govori o "profesorima" (Professoren) ili su na seminare dobrodošli „studenti“ (Studenten) nastaje na taj način slika univerziteta na kome profesorice (Professorinnen), studentkinje (Studentinnen) i saradnice (Mitarbeiterinnen) uopšte nisu prisutne.

Pod terminom „rodno ispravan“ jezik (direktan prevod nemačke reči geschlechtergerechte Sprache) se podrazumeva upotreba jezika koja ima za cilj da izrazi rodnu ravnopravnost. Ovo uključuje promene jezičkog sistema u vokabularu, pravopisu pa čak i u gramatici. "Urođnjavanje" („Gendering“) označava tekst stvoren prema smernicama rodne formulacije.

Kako pol podrazumeva biološke, unapred zadate razlike između žena i muškaraca, tako rod podrazumeva razlike u društvenim ulogama žena i muškaraca koje se uče usvajanjem kulturnih obrazaca društva i podložne su promenama (Duhaček, 2014).

Pošto jezik nije stabilan entitet, nego je podložan promeni, on igra važnu ulogu u stvaranju rodne ravnopravnosti. Ako se jezik posmatra kao važno sredstvo za promenu postojećih rodni normi u srpskom jeziku, onda su rodnoravnopravne formulacije i odgovarajući odabir slika neizbežni.

Adekvatno formulisanje teksta podrazumeva jednako obraćanje ženama i muškarcima, žene su jezički i slikovno vidljive a teži se izbegavanju stereotipnih prikaza žena i muškaraca i njihovih uloga u društvu, naročito pri imenovanju zanimanja i titula koji su vezani za odnose s javnošću (na primer, prilikom dizajniranja plakata, udžbenika (Bašaragin, 2017) i dr. U kontaktu sa studirajućima i zaposlenima, tačno oslovljavanje je veoma važno s namerom da se svaka osoba oseti delom zajednice i na taj način najbolje iskoristi svoje sposobnosti i date mogućnosti (Schoenthal, 1998).

2. 0. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Dugogodišnje iskustvo kao nastavnice nemačkog jezika omogućilo mi je uvid u sve aspekte nastave nemačkog jezika, za sve starosne grupe i nivoe znanja, kao i analizu velikog broja udžbenika za učenje nemačkog jezika, kako domaćih tako i stranih izdavačkih kuća.

Cilj istraživanja u ovom radu je da ispitam međuzavisnosti roda, maternjeg i stranog jezika i kulture na jednom tipu empirijskog materijala: učenje nemačkog jezika i kulture, odraslih žena i muškaraca, kojima je maternji jezik srpski, na različitim stupnjevima poznavanja nemačkog jezika. Tri su osnovne hipoteze:

H-1: Jezički obrasci iz maternjeg jezika preslikavaju se u potpunosti na učenje stranog jezika koji se uči u situaciji kada u maternjem jeziku odsustvuje norma upotrebe.

H-2: Jezički obrasci iz maternjeg jezika ne preslikavaju se na strani jezik koji se uči, ukoliko postoji upotrebnna norma.

H-3: Jezički obrasci iz maternjeg jezika preslikavaju se delimično na strani jezik koji se uči.

Pregled naučne literature iz oblasti ROJ i teorije prevođenja, učenja i metodologije stranog jezika ostvaren je na osnovu brojne stručne literature na datu tematiku na srpskom, nemačkom i engleskom jeziku. (vidi pod Reference)

Feministička metodologija je razvila neke specifične instrumente i oblike prikupljanja empirijskih podataka od kojih je razgovor jedan od najčešće korišćenih. U interdisciplinarnim rodnim studijama ovaj se metod koristi u kombinaciji sa drugim. Za potrebe ovog rada koristila sam tri načina prikupljanja empirijskog materijala (upitnik, anketu i razgovor u fokus grupi).

1) UPITNIK. Na osnovu upitnika pomoću koga su podaci dobijeni od: 1. studenata/kinja, odabrani po sledećim kriterijumima: posedovanje znanja nemačkog jezika na različitim nivoima od početnog (A1) do profesionalnog (C1 i C2). Ukupan broj ispitanika je 40, starosti između 18 i 65 godina čiji je maternji jezik srpski; različite stručne spreme; profesoinalni domen nije povezan sa lingvističkim zvanjem (pretpostavka je da bi teorijsko znanje o jeziku uticalo na njihove odgovore u upitniku - 20 odraslih žena i 20 muškaraca; 2. rodno mešovite grupe odraslih kojima je maternji jezik srpski, različitih nivoa obrazovanja, a nemački jezik koriste u različitim situacijama privatnog i poslovnog sveta. Upitnik je sadržao pitanja otvorenog i zatvorenog tipa (lični podaci; podatke o nivou poznavanja nemačkog jezika i

vremenu trajanja učenja; podatke o ROJ; stavovi prema ROJ kroz prevod sa nemačkog na srpski jezik i obrnuto (videti priložen upitnik u dodatku).

2) ANKETA. Pomoću ankete sam prikupila podatke profesionalni prevodilaca sa i na nemački jezik, različitog iskustva u prevođenju kojima je maternji jezik srpski (2 muškarca i 2 žene). Anketa je distribuirana elektronskim putem.

3) RAZGOVOR U DVE FOKUS GRUPE sa 6 učesnika/ca u trajanju od 32 minuta, na 4 teme.

Istraživanje je sprovedeno na teritoriji Republike Srbije, grad Novi Sad, u privatnoj Specijalizovanoj školi za nemački jezik "Willkommen", u periodu maj - jun 2016. godine.

Za obradu rezultata upitnika korišćen je STATISTICA softver (Statsoft Inc., USA; version 12.0 for Windows). Podaci su obrađeni sledećim statističkim alatima: analiza glavnih komponenti i faktorska analiza (PCA/FA), klaster analiza i Pirsonovi koeficijenti korelacije. Rezultati su prikazani, tabelarno i grafički preko klastera.

Obrada i analiza podataka dobijenih iz Ankete prikazana je u vidu komentara i objašnjenja dobijenih rezultata.

Metoda prikupljanja podataka putem intervjua u fokus grupi poseduje i elemente interaktivnosti tipa „lice u lice“ u okviru iste fokus grupe gde raste interaktivnost između ispitanika. Ovaj pristup je korišćen za dobijanje „spontanijih“ odgovora na senzibilna pitanja rodne ravnopravnosti odnosno rodno osetljivih elemenata nemačkog i komparativnog srpskog jezika, gde se na taj način uspostavio nivo komunikacije između ispitanika koji imaju zajedničke stavove ali i oprečna mišljenja. Spontane reakcije učesnika/ca na stavove ostalih članova fokus grupe imale su za cilj da stvore i dodatnu vrednost odnosno potpomognu iznalaženju novih originalnih odgovora i aspekata tumačenja termina na relaciji nemačko-srpski rodno osetljiv jezik (vidi u Transkripcija intervjua u fokus grupama).

3.0. TEORIJSKI OKVIR

3.1. Pregled naučne literature iz oblasti ROJ

Zašto je važno da jezik bude rodno osetljiv?

Sa širenjem važnosti feminističkih ideja u svetu širila se i ideja o važnosti promene jezika u pravcu veće vidljivosti žena pomoću jezičke forme iz uverenja da među sadržinom i formom postoji neraskidivo jedinstvo. Iza ovog stava je uverenje da jezička forma utiče na formiranja svesti o drugačijoj delatnosti žena i muškaraca u društvu. Na tim osnovama su otpočele život dve interdiscipline: feministička lingvistika i feministička diskurs analiza.

Između srpskog i nemačkog jezika postoji nesklad po pitanjima roda i pola a kako bi se odnosa roda i jezika kao i roda u i kroz jezik bolje razumeli, bitno je znati da nemački jezik poznaje tri termina: *Geschlecht*, *Sex* i *Gender*. *Geschlecht* je nadređeni termin/pojam i u sebi sadrži koncept tela tj. prirode i koncept vaspitanja tj. kulture, kao manje ili više izdiferencirane i samostalne ili pak međusobno zavisne kategorije, u zavisnosti od teorijskog polazišta (Palm 2011). *Geschlecht* može biti *biologisches Geschlecht* i tada je to *Sex* ili na srpskom jeziku *pol* i *soziologisches Geschlecht* tj. *Gender* koji se na srpskom označava izrazom *rod*. U srpskoj feminističkoj lingvistici nije razvijena ovakva terminologija.

Nemački jezik kao i srpski jezik poznaje gramatičku kategoriju roda: ženskog, muškog i srednjeg. Ona se manifestuje kod imenica, imenskih i pridevskih zamenica, određenog i neodređenog člana (der/e/s/e, ein/e) i kroz pridevske nastavke uz imenice i članove. Za razliku od srpskog jezika nijedan glagolski oblik nema rod (npr. u srpskom je to radni glagolski pridev radio/la/lo/li/le/la).

Kako bi se izbegla dvosmislenost termina *Geschlecht* koji u nemačkom jeziku označava i pol i rod, u upotrebi su takođe termini *sexusgerechte* oder *gendergerechte Sprache* kao i *geschlechterfaire und geschlechtersensible Sprache* sowie *nicht-sexistische Sprache*. Ove termine su popularisale lingvistkinje u novoformiranoj grani lingvistike – feminističkoj lingvistici - sa nemačkog govornog područja s kraja 1970-ih, Luiza F. Puš (Luise F. Pusch) i Zenta Tremel-Plec (Senta Trömel-Plötz) koje su u saradnji sa Marlis Helinger (Marlis Hellinger), i Ingrid Ginterot (Ingrid Guentherodt) u ranim 1980-im objavile *Uputsva za otklanjanje seksističke upotrebe jezika* („Richtlinien zur Vermeidung sexistischen Sprachgebrauchs“) navodeći da je jezik seksističan kad se njime žene i doprinosi žena ignorišu, kada se žene opisuju samo kao zavisne i podređene muškarcima, kada se žene prikazuju samo u stereotipnim ulogama, osporavajući im interesovanja i sposobnosti kroz

omalovažavanje i ismejavanje. Kao deo stalnih promena u nemačkom jeziku, rodno osetljivi jezik se pronašao tokom decenija 21. veka, uz jasnu jezičku kritiku neistomišljenika (Hellinger, 1993).

Marlis Helinger (Marlis Hellinger) daje prvu kontrastivnu analizu mehanizama jezičke diskriminacije u engleskom i nemačkom jeziku. U publikaciji *Kontrastivna feministička lingvistika* (Kontrastive feministische Linguistik, 1990) obrađujući pojam gramatičkog roda, strukturu sistema za imenovanje osoba, leksička i tvorbeno sredstva za referiranje na osobe i asimetričnost njihove upotrebe u nemačkom i engleskom jeziku ona zaključuje da su za razvoj neseksističke upotrebe jezika mnogo važniji vanjezički faktori koji podrazumevaju načine na koji se rodni odnosi prikazuju u društvenim, religioznim, političkim i kulturnim obrascima. Ona takođe ističe važnost osveščivanja šire javnosti da se putem jezika diskriminišu određene grupe osoba (Hellinger 1990: 122).

Zigfrid Miler (Sigfrid Müller) i Klaudia Fuks (Claudia Fuchs) razvijaju uputsva za neseksističku upotrebu jezika u javnim tekstovima (*Handbuch zur nichtsexistischen Sprachverwendung in öffentlichen Texten*, 1993.g.) ističući da neseksistička upotreba jezika čini žene vidljivijim uz poštovanje simetrije polova na svim nivoima jezičke upotrebe i predstavljajući ih kao samostalne, aktivne individue, ravnopravne sa muškim a ne njima podređene. Posebno je značajna njihova kritika generečkog muškog oblika (nem. generisches Maskulinum) kao rodno neutralnog oblika za imenovanje i muških i ženskih osobe i nudeći u priručniku raznovrsne strategije kojima se postiže neseksistička upotreba jezika (kosa crta, Binnen-I i sl.).

Postojeće regulative o upotrebi rodno osetljivog jezika (ROJ-a), koji se u nemačkom jeziku naziva *gendergerechter Sprachgebrauch* ili češće *geschlechtergerechte Sprache* posvećene su prvenstveno oblicima imenovanja ženskih i muških osoba u javnoj i institucionalizovanoj upotrebi, ali i u drugim kontekstima. Ne postoji standardizovani, propisani, opšteprihvaćeni oblik ROJ-a, već obaveza upotrebe nekog od ponuđenih preporuka a svakom domenu javne upotrebe jezika ostavljeno je da samostalno uredi pitanje nediskriminatorne jezičke upotrebe i izradi sopstvene preporuke (Pralica, 2013, 2014). Tako na primer mnogi Univerziteti u zemljama nemačkog govornog područja izdaju vodič za upotrebu ROJ-a (Leitfaden) koji navodi zakonske regulative i daje preporuke.

Stručnjakinje Ana Dam (Anna Damm), Ester Hanauer (Esther Hanauer), Evelin Hajn (Evelyn Hayn), Helen Keler (Helen Keller), Izabela A. Dal (Izabela A. Dahl), Karin Aleksander (Karin Aleksander), Lan Hornšajt (Lann Hornscheidt) i Sonja Veber (Sonja

Weeber) izjašnjavaju se kao feministkinje i u brošuri objedinjuju sve moguće vrste preporuka za rodno osetljivu upotrebu nemačkog jezika pritom ne favorizujući nijedan (AG Feministisch Sprachhandeln 2015, 67). U ovoj se publikaciji veoma deteljno i sistematično izlažu osnovni teorijski koncepti manifestacije roda u nemačkom jeziku, diskriminirana upotreba jezika, predlažu se intervencije i daju preporuke za prevazilaženje rodne diskriminacije putem jezika.

Lan Hornšajt (Lann Hornscheidt) zastupa danas radikalnu teoriju, koja je izazvala polemiku unutar akademske jezičke zajednice, pre svega onih koji se bave standardizacijom nemačkog jezika (Bašaragin, 2016). Njeno shvatanje je dragoceno jer pomera shvatanje o jeziku, jezičkoj normi, navikama, ideologiji do krajnje tačke prihvatljivosti, sa stanovišta kriterija osećanje izvornih govornika za maternji jezik. Neke od njenih najdragocenijih monografija u kojima iskazuje koncept jezičke diskriminacije i načine za ne diskriminatornu upotrebu nemačkog jezika jesu: *feministische w_orte. ein lern-, denk- und handlungsbuch zu sprache und diskriminierung, gender studies und feministischer linguistik* (2012), *Die sprachliche Benennung von Personen aus konstruktivistischer Sicht. Genderspezifizierung und ihre diskursive Verhandlung im heutigen Schwedisch.* (2006) i zajedno sa Sekcijom za feminističko delovanje (AG Feministisch Sprachhandeln) (2015). *Was tun? Sprachhandeln – aber wie? W_Ortungen statt Tatenlosigkeit. Anregungen zum antidiskriminierenden Sprachhandeln.* Lan smatra da je svaki jezički oblik i jezička manifestacija oblik društvenog delovanja kojim se (in)direktno ostvaruje rodna diskriminacija. Ključni pojam je urođnjavanje (nem. Gendernismus) koji obuhvata sve oblike strukturalne diskriminacije. Putem urođnjavanja se osobe percipiraju, definišu i svrstavaju u određenu kategoriju roda (Bertoša, 2011). Profesorica Hornšajt predlaže određene načine oblikovanja teksta, naročito oblike imenovanja osoba i nove jezičke izraze. Na primer, koristi malo slovo sa namerom da propituje normiranje standardnog pisanog nemačkog jezika (Hochdeutsch), u kojem se sve imenice pišu velikim slovom, kao odraza strukture moći i dominacije. Upotreba donje crtu (re_produzieren) preispituje naučene načine percepcije i jezika i osoba, i čini diskriminaciju putem jezika vidljivom. Neologizmima (sa prefiksom *ent-*) zamenjuje konvencionalne pojmove čije značenje u sebi sadrži negaciju, a novi pojmovi se konceptualizuju kao aktivno delovanje koje pak izostaje pukim negiranjem, jer je negacija statična (*entnennen* vs. *nicht-benennen*). Autorka X-oblikom u imenovanju osoba postiže rodne nemarkiranosti nemačkog jezika (*Professx, schönx*). Donja crta veoma je prijemčiva kao instrument za upotrebu ROJ u pisanju srpskog jezika, kao što je u svom doktorskom radu primenila Bašaragin (2017):

profesor_ka; dekani_ce, dok je x-oblik delimično primenljiv na imenske reči, jer se ovim oblikom ne postiže uvek ciljano rodno neutralno značenje (studentx), budići da implicira izvođenje ženskog oblika imenice iz muškog. Posebno je X-oblik izazvao burnu reakciju medijske i akademske javnosti, pa je čak usledio zahtev da se profesx Lan odstani iz akademske zajednice (inače redovne profesorke na Frei Univerzitetu u Berlinu). Osnovni cilj akademskog zalaganja profesx Hornšajt je dostignut, a on glasi da je važno da se promišlja o sopstvenoj upotrebi jezika i njegovom dejstvu i to tako što svesno iritira širu i akdemsku javnost (Bašaragin, 2016).

U rodno osetljivom nemačkom jeziku današnjice usvojene su dve smernice. Prva čini pol "vidljivim" na taj način što se *ženski i muški oblik eksplicitno imenuju* („Studentinnen und Studenten“, „Student/-innen“, „StudentInnen“, „Student_in“ kao "studenti i studentkinje"), a drugi teži ka *rodno neutralnom obliku jezika* (na primer, „Studierende“ oder (mit festem Genus) „die Lehrkraft“. "studirajući" ili (uvek istog roda) "nastavno osoblje".

U Srbiji je u okviru feminističke lingvistike nekoliko je vladajućih stavova:

Psiholingvistkinja sa Filozofskog fakulteta UNS u Novom Sadu, Svenka Savić, tokom 30 godina insistira, zajedno sa svojim saradnicama (1993; 2008; 2010; 2011; i dr. (2008), na promeni postojeće diskriminatorne uloge jezika i oblikovanju rodne ravnopravnosti u srpskom jeziku. Polazeći od Univerzalne Deklaracije o ljudskim pravima (1948)¹ kao osnove svog zalaganja za jednakost, prof. Savić konstatuje da su državne institucije, koje treba da budu nosioci promena kada je u pitanju upotreba ROJ-a, "najrigidnije" (poput ministarstava, univerziteta, SANU i dr.). Ona se zalaže se za doslednu upotrebu titula i zanimanja žena, svuda gde je to moguće, shodno pravilima srpskog jezika. Prvo takvo pravilo je sintaksično i tiče se obrazovanja rečenice: subjekat i predikt se slažu u rodu i broju.

Primer: *Profesorica Ana Babić je održala predavanje na temu*

Ako je u pitanju množina, onda glagol mora imati množinski oblik.

¹ Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima*

* Usvojena i proglašena rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 217 (III) od 10. decembra 1948. godine: 48 država je glasalo za, nijedna protiv, dok je 8 bilo suzdržano (uključujući Jugoslaviju, Saudijsku Arabiju, Južnu Afriku i SSSR).

Primer: *Profesorice Ana Babić i Milena Ristić su održale predavanje na temu...*

Ovo insistiranje se zasniva na teorijskom uverenju o odnosu jezika i misli, prema kojem jezička upotreba utiče na promenu svesti onih koji se njime koriste, pa onda i promenu svesti parijarhalnog društva u celini.

Zasluga je Savić što je: 1. pružila veliki broj empirijskih podataka iz različitih izvora: iz medija (Savić, 2004), iz udžbenika (Savić, 1995) ; 2. ponudila teorijski okvir zasnovane na teoriji delatnosti koju afirmišu Serl, Grajs i dr.; 3. objasnila nesporazum između filologa srpskog jezika, koji se brane od upotrebe rodno osetljivog jezika, koji ona afirmiše (Savić, 2010) i brojnih primera takve tekuće upotrebe u srpskom jeziku poslednje tri decenije; 4. ponudila je i spisak pravila kojih bi se trebalo pridržavati kada je upotreba imenica za titule i zanimanja žena. Ovde najpre prenosim tabelu u kojoj je argumentacija profesorice emerite Svenke Savić iz rada Nesporazumi o rodno osetljivom jeziku u Srbiji (Savić, 2010, 125-133), a zatim dajem njen spisak predloga za pravila u pisanju i govorenju.

Savić polazi od činjenice da jezikoslovci pripadaju različitim teorijskim opredeljenjima kada govore o jeziku (u ovom slučaju o srpskom). Jedni govore o *strukтури* srpskog jezika (teorija strukturalizma), dok drugi govore o *upotrebi* strukture jezika u konkretnim razgovornim situacijama i kontekstima (teorija jezičkog činjenja ili delatnosti). Vidi Tabela1.

Tabela 1.

Teorija strukturalizma (početak 20 veka)	Teorija jezičke delatnosti (kraj 20 veka)
Jezik je sistem znakova namenjen komunikaciji u nekom društvu.	Jezik je delatnost – sa njim se nešto čini u društvu.
O jeziku brinu stručnjaci za jezik.	O jeziku podjednako brinu svi izvorni korisnici datog jezika.
Nauka o jeziku je lingvistika. Njen zadatak je da opiše i objasni <i>sistem</i> i <i>strukturu</i> jezika.	Lingvistika je jedna od kognitivnih disciplina. Njen zadatak je da opiše upotrebu i <i>delatnost</i> jezika ('jezičku proizvodnost').
Zadatak je lingvista da opišu i objasne strukturu jezika.	Zadatak je lingvista da povežu društvenu stvarnost sa jezičkom i time pokažu kod koga je moć nad jezikom.
Jedinice analize su reč, sintagma, rečenica analizirane izvan konteksta.	Jedinice analize su veće jedinice od rečenice ostvarene u nekom kontekstu – nema jedinice jezika van konteksta.
Jezik se razvija po sopstvenim zakonima (sam od sebe).	Jezik se razvija kroz <i>upotrebu</i> među sagovornicima – nema jezika izvan sagovornika i upliva političke moći.
Jezik funkcioniše po principu <i>binarinih</i> opozicija	Jezik funkcioniše po principu <i>izbora</i> jedne od mnogih mogućnosti u datom kontekstu.
Zato postoji opšta, nemarkirana, neobeležena jezička forma i iz nje izvedena, markirana, obeležena (ženska).	Zato u izboru su moguće mnoge forme zavisno od konteksta i među njima nema hijerarhijskog odnosa.
Standardni jezik je onaj koji je normiran. To je jedan od oblika datog jezika.	Standardni jezik je normiran i njime se služi <i>obrazovana elita</i> . To je jedan od oblika datog jezika.
Normiranje jezika je uvek političko pitanje.	Normiranje jezika je uvek političko pitanje.
Prilikom normiranje jezika vodi se računa o pravilima za pravljenje rečenice datog jezika: subjekat i predikat se moraju slagati u rodu, broju i licu.	Prilikom normiranje jezika vodi se računa o pravilima za pravljenje rečenice datog jezika: subjekat i predikat se moraju slagati u rodu, broju i licu.
Kada su titule i zanimanja žena u poziciji subjekta, imenice muškog roda mogu sasvim lepo da posluže i za žene u srpskom jeziku.	Kada su titule i zanimanja žena u poziciji subjekta, slediti osnovno pravilo za građenje rečenice.
Međunarodni i nacionalni dokumenti ne obavezuju jezikoslovce u Srbiji.	Međunarodni i nacionalni dokumenti obavezuju jezikoslovce u Srbiji.

U knjizi Rod i jezik autorka daje neke preporuke za razvijanje i normiranje rodno osetljivog srpskog jezika na primerima upotrebe formi ženskog roda za zanimanja i titule žena u standardnom srpskom jeziku. Radi se o 10 uputstva za konkretnu upotrebu, pre svega lektorima, novinarkama i novinarima u medijima, i svima koji su svojom delatnošću povezane sa institucijama (Savić i dr. 2008),.

Pravilo 1 Subjektat i predikat u rečenici srpskog jezika moraju se slagati u licu, rodu i broju.

P- 2: Upotrebljavati dosledno formu ženskog roda za zanimanja i titule žena svuda gde je to moguće.

P- 3: Jezik je jednako navika koliko i odvika.

P- 4 : Koristiti rodno neutralne reči prilikom govorenja ili pisanja o osobama oba pola ili kada se ne zna o kom polu je reč.

P- 5: Koristiti paralelne forme ako se preporuka odnosi i na muškarce i na žene:

P- 6: Prilikom oblikovanja teksta kreativno koristi razne forme rodno osetljivog jezika.

P- 7: Pisati titule i zanimanja u punom obliku, a izbegavati pisanje skraćena za titule i zanimanja žena.

P-8: Ukoliko saopštavate o bračnom paru, navoditi punu identifikaciju za svaku osobu posebno.

P-9: U prevodu na srpski jezika iz nekog stranog jezika primeniti ovde predložena pravila.

*P-10: Ne treba identifikovati ženu prema bračnom statusu (izbegavati upotrebu *gospođica*).*

Pored teorijskog promišljanja o rodno osetljivom srpskom jeziku, sakupljanja baze empirijskih podataka (razgovora, životnih priča žena i dr.) o konkretnoj upotrebi srpskog jezika, pre svega zanimanja i titula žena u ženskom rodu, zatim praktičnog aktivističkog rada na terenu u obliku radionica, seminara, istraživačkih projekata u različim institucijama, udruženjima i drugim grupama, Savić je odnegovala značajnu grupu saradnica koje nadalje šire saznanje o neophodnosti normiranja rodno osetljivog srpskog jezika danas (videti spiskove diplomskih, magistarskih, master i doktorskih radova autorke u knjizi Vasić (2010, 67-69). Na taj način je ona sama stvorila metod moći da se jedno akademsko stajalište afirmiše u javnosti i u akademskoj zajednici.

Sociolingvistkinja Filipović (2009) posmatra rodno osetljiv jezik kao vid izražavanja moći u jeziku. Ona nudi novi model formiranja rodno osetljive jezičke politike i planiranja odozdo-na-gore (bottom-up) koji podrazumeva delatnost na planu lične jezičke prakse i jezičke prakse zainteresovanih aktivnih zajednica koje treba da uvedu i proizvedu jezičko ponašanje koje ilustruje ROJ u različitim domenima bez „pritiskanja“ ostalih članova sopstvene ili članova drugih zajednica da se na isti način ponašaju.

Anglistkinja Bošković (2016) u svojoj doktorskoj disertaciji pokazuje diskurzivna sredstva za izražavanje rodne ideologije na primeru studentske populacije u Srbiji u 2015. godini. Objavila je i nekoliko radova o rodnoj ravnopravnosti na engleskom i srpskom jeziku o društvenim uticajima na jezičke promene. Rezultati njenih istraživanja ukazuju na to da kod studentske populacije u Srbiji, rodne ideologije itekako utiču na upotrebu diskurzivnih sredstava poput rodno osetljivog jezika ili rodno diskriminatornog govora i rodno obeležene leksike. Ona dolazi do zaključka da pristalice tradicionalne rodne ideologije izbegavaju upotrebu rodno osetljivog jezika i pribegavaju češće rodno diskriminatornom govoru. Nasuprot njima, pristalice egalitarne rodne ideologije upravo čine suprotno: izbegavaju diskriminatorni govor i koriste rodno osetljivi srpski jezik.

Germanistkinja Margareta Bašaragin (2017), u svojoj doktorskoj tezi pod mentorstvom prof. emerite Savić, temom: Interakcija roda, jezika i kulture u formiranju identiteta učenica osmog razreda osnovne škole u procesu dvojezične nastave u Vojvodini, ukazuje na prisustvo implicitne rodne diskriminacije u skrivenom kurikulumu osnovne škole tokom komunikacije između nastavnica i učenika i učenica u razredu na srpskom jeziku (u kojem postoje jasni jezički znaci za obeležje roda) i na mađarskom jeziku (koji ne poznaje kategoriju roda u tipološkom sistemu jezika).

U svojoj knjizi „Jezik i rod. Diskurzivna konstrukcija rodne ideologije“, dr. Ana Kuzmanović-Jovanović, vanredna profesorica na katedri za iberijske studije Filološkog fakulteta u Beogradu, sprovodi kritičku analizu diskurzivnih praksi na osnovu korpusa knjiga saveta za trudnice nastalom u post-Frankovoj Španiji i identifikuje elemente rodne ideologije španskog društva u poslednjih tridesetak godina. U španskom društvu ona vidi paradigmu za mnoga druga savremena zapadna društva a ispitivanje diskurzivnih praksi u tim društvima bi moglo pokazati da li postoji univerzalni rodni diskurs u savremenom zapadnom globalizovanom svetu.

Za razliku od situacije u srpskom jeziku, u nemačkom jeziku, u zemljama nemačkog govornog područja (Nemačka, Austrija, Švajcarska), osnovna standardizacija je završena još pre 30 godina i za službenu upotrebu važe pravila koja se odnose pre svega na identifikovanje žena (ali ne i samo njih) u: oslovljavanju, pozdravljanju itd. U nemačkom jeziku standardizacija ROJ jedan je od primera sa kojim se može dovesti u vezu upotreba jezika i društvene okolnosti u kojima se on koristi. Vladajući je stav da ROJ doprinosi izgrađivanju rodne ravnopravnosti pored drugih faktora: poboljšavanje ekonomskog položaja žena, mogućnost zapošljavanja i karijere itd.

3.2. O učenju (stranog) jezika

Postojeće teorije koje opisuju način usvajanje i učenja jezika mogu se svesti na temeljno dve različite pretpostavke (Tomasello, 2006). Prva pretpostavka je razvijena u okviru generativne gramatike, prema kojoj deca na svet ne dolaze kao tabula rasa, već poseduju određene urođene spoznajne strukture koje im omogućuju razvijanje stvaralačke upotrebe jezika (Savić, 1974; 1976; 1985). Unutar tih bioloških struktura upisana su pravila univerzalne gramatike, koja su svojstvo svih prirodnih jezika. Zbog znanja univerzalne gramatike svako dete može naučiti bilo koji jezik, bez obzira na pol. Druga teorija je zasnovana na modelu usvajanja utemeljenom na upotrebi jezika, a koji se razvio u okviru funkcionalnih i kognitivnih pristupa jeziku. Pretpostavlja se da je usvajanje jezika jedinstven proces kao i da deca usvajaju pravilne konstrukcije na isti način na koji usvajaju i specifične, nepravilne i proizvoljne konstrukcije-jednostavno ih nauče, a proces učenja kreće od jednostavnijih ka složenijim. U praksi bi ovo značilo da prvo uče konkretne, pa tek onda uporedo, kako teče i razvoj mišljenja, usvajanju i izgrađuju apstraktne kategorije i šeme. Proces usvajanja jezika teče sličnim redosledom kod dečaka i devojčica, s tim što strukture u ženskom mozgu zadužene za jezik brže sazrevaju, pa u proseku devojčice pre progovore i jezički razvoj im je brži.

3.2.1. Strani jezik i polne razlike

Posmatrajući aktuelnu literaturu koja prikazuje istraživanja o učenju stranih jezika zapaža se pomeranje težišta sa strogo lingvističkih fenomena na proučavanje jezika u komunikaciji, u širem interakcijskom i semiotičkom kontekstu, gde su jezik i nastavni zadaci povezani sa situacijom u kojoj se koriste (Hyland, 2006). Posebna pažnja posvećuje se sociolingvističkoj

i sociokulturnoj dimenziji učenja, kao i polnim razlikama, budući da jezička znanja više nisu dovoljna bez dinamičnog znanja o funkcionisanju jezika u komunikaciji. Važna komponenta učenja je usvajanje novog kulturnog koda (Stević, 1995), pa tako cilj učenja stranog jezika prevazilazi osposobljavanje za operativno korišćenje određenog jezičkog sistema i usmerava se na vaspitanje pojedinca kroz proces ličnog usavršavanja i sticanje kulturnog i profesionalnog identiteta. Krajnji cilj učenja jezika nije samo ovladavanje jezikom, već i sticanje kompetencija potrebnih za celoživotno učenje (Ćorović & Vučetić-Lalić, 2010). Stoga je jako važno sticati znanja o činiocima koji mogu uticati na usvajanje jezika, a jedan od pomenutih svakako jeste i pol.

Pol je važna varijabla u teoretskom i pedagoškom smislu kada je u pitanju učenje stranog jezika. Veliki broj studija ukazuje da pol ima značajan efekat na to kako osobe uče neki jezik. Pregledom literature mogu se pronaći istraživanja koja su istraživala pol i njegov uticaj i na sposobnost učenja jezika, motivaciju za učenje, nastavničku percepciju, stilove i strategije učenja, interakciju unutar učionice kao i način predavanja (Francis, 2000). Stereotipiziranje poslova u društvu još uvek podstiče učenje stranih jezika kao vid ostvarenja za žene. U skladu sa tim žene imaju tendenciju da opaze učenje jezika kao nešto mnogo važnije za njihovu karijeru za razliku od muškaraca. Drugim rečima, one se više usmeravaju na to da veruju da će im poznavanje stranih jezika biti korisno u njihovoj budućoj karijeri (Rua Lopez, 2006).

S obzirom na navedene tendencije, nije ni čudo što se poslednjih godina u svim oblastima nauke sve više i više pažnje se obraća na polne razlike. Istraživanja polnih razlika u jeziku datiraju još iz 1911. godine kada su objavljena u časopisu Vilijema Šterna „Psihologija razlika“ u Nemačkoj (Stern, 1911, prema Quian, 2015). Od tada polne razlike bivaju istraživane od strane antropologa, psihologa i sociologa, koji su i sproveli veliki deo istraživanja. Naime, čuveni američki psiholog Torndajk je pokazao u svojim eksperimentima da su žene bolje nego muškarci kada je u pitanju jezičko izražavanje i kratkotrajno pamćenje jezičkog materijala (Thorndike, 1932).

Tokom 20. veka, profesor sa Standford Univerziteta, Džeklin, je ukazao u časopisu „Polne razlike u psihologiji“ da postoji očigledna polna razlika u jezičkoj kompetenciji u korist žena (Jacklin, 1974, prema Quian, 2015). Naredne godine, Burstal (Burstall, 1975) sprovodi studiju na 6000 dece iz Francuske, čiji nalazi ukazuju da su devojčice uspešnije u svim jezičkim testovima. Bojl (Boyle, 1987, prema Quian, 2015) sporovodi istraživanje na studentima iz Hong Konga koje ukazuje da su devojke uspešnije u jezičkim testovima čak deset puta za

razliku od mladića. Devojčice su takođe uspešnije u ranim fazama učenja jezika (Ye, 1985). Najpoznatiji istraživač u polju učenja stranog jezika bio je američki lingvista Ellis, koji je takođe ukazao da postoje značajne razlike između muškaraca i žena u motivaciji za učenje jezika, kao i načinu i usvajanju jezika, ali i u stilovima podučavanja (Ellis, 1994). Potvrdu njegovih nalaza su ustanovila i novija istraživanja, ukazujući na superiornost žena u učenju stranog jezika (Li, 2005; Quian, 2015). Sva ova istraživanja potvrđuju da polna razlika zaista i objektivno postoji i ukoliko razmatramo učenje jezika kao stranog jezika, žene imaju veliku prednost u odnosu na muškarce.

3.2.2. Polne razlike u strategijama učenja stranog jezika

Strategije učenja danas predstavljaju ogromno tematsko polje u istraživanju jezika. Poznati istraživač strategija učenja, Oksford (Oxford, 1990) definiše strategije učenja kao specifične akcije koje se preduzimaju od strane učenika kako bi proces učenja učinio jednostavnijim, bržim, prijatnijim i primenljivijim na stvarne situacije gde se jezik upotrebljava. Razvoj adekvatne strategije osigurava bolji uspeh u učenju i više samopouzdanja.

Strategije učenja su važne kako bi se skladištile i procesuirale informacije prilikom učenja jezika. Oksford (Oxford, 1990) strategije deli u dve velike klase: Direktne i indirektne, a one su kasnije podeljene na po tri grupe, a one na svoje poddomene. U direktne strategije spadaju memorijske strategije, kognitivne strategije i strategije kompenzacije, dok u indirektne strategije spadaju metakognitivne strategije, afektivne i socijalne strategije. Memorijske strategije su strategije koje se koriste prilikom zapamćivanja novih jezičkih informacija. Kognitivne strategije uključuju specifičnu manipulaciju ili transformaciju materijala koji se uči, kao što je ponavljanje materijala, sumiranje informacija, korišćenje principa mnemotehnike i sl. Strategije kompenzacije su strategije koje omogućavaju učeniku da koristi novi jezik bilo za razumevanje bilo za produkciju uprkos mogućim ograničenjima u informacijama. Metakognitivne strategije predstavljaju strategije višeg reda koje obuhvataju analizu, monitoring, evaluaciju, planiranje i organizovanje sopstvenog procesa učenja. Socijalne strategije uključuju učenje sa drugim osobama koje uče jezik, a cilj je povećanje komunikacije i vežbanje upotrebe jezika u socijalnim situacijama. Ove strategije uključuju i komunikaciju sa izvornim govornicima kao i saradnju sa vršnjacima i polaznicima kursa. Afektivne strategije uključuju kontrolu polaznika nad emocijama i doživljajima koji reflektuju subjektivnu uključenost u proces učenja (Oxford, 1990).

Istraživanje Aslana (Aslan, 2009) je ukazalo da postoje izvesne razlike u primeni strategija učenja jezika između muškaraca i žena. Analiza i direktnih i indirektnih strategija je pokazala značajnu superiornost žena u primeni strategija u procesu učenja, jedino u pogledu određenih domena kognitivnih, kompenzacijskih i afektivnih strategija ne postoje razlike. Slične rezultate dobili su i Božinović i Sindik (Božinović & Sindik 2011) koji ukazuju da se najviše koriste strategije memorisanja, a najmanje kognitivne strategije, dok žene više koriste sve vidove strategija.

Primenjujući odgovarajuću strategiju, učenici/e mogu da isprave pogrešna ponašanja vezana za učenje jezika u svakom momentu. Prema istraživanju Kijana (Quian, 2015) žene su svesnije načina na koji uče i skladu sa tim i biraju odgovarajuću strategiju, a njihove strategije učenja jezika su isplaniranije i uključuju i refleksiju na sopstveno učenje i rad.

Brojna empirijska istraživanja su pokazala da pol ima značajan efekat na obim strategija koje se koriste. Generalno posmatrano žene više koriste strategije prilikom učenja stranog jezika nego muškarci (Dreyer & Oxford, 1996; Oxford & Crookall, 1989). Rezultati istraživanja Oksforda i saradnika ukazuju da žene češće koriste memorijske, kao i kognitivne i socijalne strategije. Oxford i Nikos (Oxford & Nyikos, 1989) su sproveli istraživanje o korišćenju strategija učenja na uzorku od 1200 odraslih Francuza, Španaca, Italijana i Nemaca koji su učili neki strani jezik i pokazali da pol ostvaruje odlučujuću ulogu u biranju strategija prilikom učenja stranog jezika. Ovo istraživanje je pokazalo da žene imaju tendenciju da razvijaju i primenjuju sve tipove strategija mnogo češće nego muškarci. Kasnija istraživanja koja smo naveli su samo replicirala ove rezultate.

Opsežno istraživanje Ermana i Oksforda (Ehrman & Oxford, 1989) na uzorku od 78 odraslih osoba koje su učile strani jezik je interesantno jer je uključilo i studente i profesore na Filološkom fakultetu. Takođe veliki broj jezika je bio pokriven ovim istraživanjem, a to su indonezijski, turski, italijanski, mađarski i arapski. Ovde je takođe pokazan efekat pola, odnosno, učestalije korišćenje strategija učenja od strane žena nego od strane muškaraca. Utvrđeno je i da žene često osmišljavaju sopstvene strategije prilikom učenja jezika, za razliku od muškaraca koji obično nemaju jasnu i definisanu strategiju koju slede.

Istraživanje Cimermana i Martines-Ponsa (Zimmerman & Martinez-Pons, 1990) ukazuje da žene više koriste metakognitivne strategije kao što je planiranje i monitoring procesa učenja. Dongi (Dongyue, 2004) ukazuje na povezanost između jezičke veštine, pola i strategija koje se koriste. Postoji statistički značajan efekat pola kada je u pitanju korišćenje memorijskih

tehnika, afektivne strategije i uopšte korišćenje strategija i to u korist žena. Žene su bolje u prepoznavanju i upravljanju svojim emocijama, nego muškarci, što se takođe može odraziti na proces učenja jezika. Autor takođe naglašava da razlika u korišćenju strategija učenja može biti dobijena usled delovanja medijatorskih varijabli, kao što je etničko i kulturno poreklo.

3.2.3. Organizacija učenja stranog jezika u skladu sa polnim razlikama

U skladu sa već iznetim očiglednim međupolnim razlikama u učenju jezika, mogu se dati određene implikacije za učenje stranog jezika.

Žene

S obzirom na navedene razlike, žene će bolje razumevati materijal predstavljen u slikama i stvarati ili reorganizovati tragove u memoriji kako bi stvorili novu sliku. Da bi se konsolidovalo znanje kroz pamćenje, nastavnici/e treba aktivno da vode učenice kroz način učenja kroz slike, raspoloženja, osećanja, motornu i mehaničku memoriju, kreiranje specifičnih vežbi koje angažuju određene čulne modalitete i vrste pamćenja. S obzirom da žene koriste veći broj strategija za učenje, potrebno je osvestiti im to kroz proces učenja i dati im pohvalu i podstrek da nastave sa onim što je dovelo do uspeha.

Muškarci

Nastavnici/e bi trebalo da obezbede okruženje koje će omogućiti korišćenje apstraktnog mišljenja i sposobnost rezimiranja. Ovo naročito može biti iskorišćeno prilikom vežbi gde se proverava razumevanja teksta ili gde treba ubaciti nedostajuću reč. Kako bismo unapredili njihovo zapamćivanje reči, možemo koristiti asocijativne vežbe. Takođe, preporučuje se učenje u polno mešovitim grupama, jer se smatra da će prisustvo žena i njihovog načina učenja jezika, delovati podsticajno na razvijanje sposobnosti za usvajanje jezika (Božinović & Sindik, 2011). Muškarce treba tokom kursa jezika podsticati na učenje u slikama kao i na razvijanje veština percepcije detalja, intuitivnog mišljenja, kao i aktivno ih voditi kroz proces pisanja eseja kako bi sumirali svoje znanje. Neki autori (Lee & Oxford, 2008) predlažu da muškarce treba podsticati više za grupni, nego individualni rad, kao i učestvovanje u grupnim aktivnostima, gde će osveščivati svoje emocije, socijalne veštine i koristiti ih za učenje jezika. Uloga nastavnika u ovakvim grupama jeste da efikasno modelira grupu i upravlja grupnim aktivnostima, obezbedi jednako polno učestvovanje i definiše jasne ciljeve učenja. Isti autori ukazuju i na značaj obrazovanja nastavnika u pogledu postojanja polnih razlika i da što više

nastavnik zna o samom procesu, to je njegova predavačka moć snažnija i lakše može da savlada i pomiri individualne razlike prilikom grupnog rada i iskoristi eventualne poteškoće kao izazove. U pogledu strategija učenja, potrebno je podsticati muškarce da osveste postojanje strategija učenja jezika i pronalaženje odgovarajuće strategije, ili eventualno kombinovanje.

Edukacijom o postojanju i primeni strategija učenja omogućava svima koji uče strani jezik da taj proces učine lakšim i uspešnijim kao i da razviju autonomiju i direktivnost u procesu. Primena odgovarajuće strategije igra odlučujući faktor u učenju stranog jezika odraslih.

U velikom broju istraživanja u poslednjoj deceniji primećuje se porast interesovanja za izučavanje polnih razlika u sferi učenja stranih jezika. Istraživanja jezika i pola i teorijske promene koje to prate, rezultat su promena koje se dešavaju u stvarnom svetu, koje ne reprezentuju samo razlike u akademskoj perspektivi jezika i pola, već i promene u vremenu koje ukazuje na to kako su pol/rod i jezik percipirani i posmatrani u svetu. Razlike između polova u pogledu učenja i retencije naučenog postoje u objektivnom, stvarnom svetu i kao takve zaslužuju pažnju i organizovanje nastave u skladu sa istim.

3.3. O prevodenju

Interdisciplinarnе rodne studije uključuju odnos roda i jezika kao osnovne teme od samog početka razvoja ove interdiscipline u svetu i kod nas. Pitanja su otvorile feminističke filozofkinje zainteresovane za jezik, smatrajući da forma jezika nedovoljno odražava promenu svesti o značaju žena u novim društvenim procesima (“Žene su zarobljene u jeziku”, jedna je od tvrdnji). Poznata francuska filozofkinje Lis Irigarej (Luce Irigaray) u svom insistiranju ide daleko i predlaže promenu forme jezika tako da se osmisli ili domisli ona forma koja najbolje odražava suštinu promene društvenog položaja žena u različitim domenima, po cenu stvaranja novih reči i izraza. Iz ove potrebe nastaje poddisciplina – feministička lingvistika (genderna lingvistika) – koja u fokus istraživanja stavlja različita jezička pitanja, pre svega u domenu standardnog jezika u javnoj i službenoj upotrebi, kada je reč o srpskom jeziku kod nas (Savić i dr., 2009; Filipović, 2009). U drugim slovenskim jezicima, kao i u jezicima jugoslovenskog prostora, takođe je pisano o odnosu roda i jezika na sličan način (Jasmina Čaušević za bošnjački, Rada Borić za hrvatski, Nada Drobnjak i Slavica Perović za jezičku situaciju u Crnoj Gori). Budući da postoje dovoljna količina različitih podataka u literaturi danas, u ovom radu se poredi situacija u srpskom jeziku sa onom u

nemačkom jeziku u pisanoj i govornoj formi u jednom posebnom aspektu jezičke upotrebe – prevodu sa nemačkog na srpski jezik i obrnuto.

Svesni smo činjenice da je prevođenje jedno od osnovnih oblika komunikacije među članicama Evropske unije – ukupno 28 zemalja različitog kulturnog i jezičkog potencijala je upućeno na saradnju. To znači da se postavlja pitanje: Šta se dešava sa ROJ prilikom prevođenja sa jednog jezika na drugi, kada je u pitanju nemački jezik u kojem je ta forma standardizovana i srpski jezik u kojem to izostaje? Procesi prevođenja takve vrste mogu se ustanoviti na različitim empirijskim materijalima, na primer u prevodima beletristike, naučne literature i dr. sa nemačkog na srpski jezika i obratno. Tu se mogu ustanoviti ne samo šta su procesi standardizacije u tim jezicima, nego i kakav je stav prevodioca kao pojedinca, prema rodno osetljivom jeziku i uticaju u tim procesima.

Među članicama i članovima Udruženja književnih prevodilaca Srbije sprovedeno je istraživanje (2012) s ciljem da se ustanove stavovi o upotrebi ROJ (rodno osetljivog jezika) u prevođenju na srpski jezik, kako se rodno osetljiv jezik koristi u književnom prevodu, i da li postoji jedinstven stav Udruženja o upotrebi ROJ. Zaključak je da ne postoji jasan stav Udruženja po pitanju upotrebe rodno osetljivog jezika, nego zavisi od ličnog stava pojedinca u Udruženju. Zato će se dalje u radu formulisati nekoliko osnovnih predloga kako da se problematika aktualizuje za one koji uče nemački jezik (studenti/studentkinje) i one koje već imaju praksu prevođenja sa i na nemački jezik u Srbiji danas.

3.3.1. Teorije prevođenja

Prevođenje je proces prenosa značenja teksta iz jednog u drugi jezik. Kako tekstovi mogu biti usmeni ili pisani, tako i prevođenje može biti usmeno ili pismeno. U srpskom jeziku postoji jedan termin za obe vrste prevođenja, dok u brojnim drugim jezicima postoje različite reči za različitu vrstu prevođenja. Na nemačkom „Dolmetschen“ označava usmeno a „Übersetzen“ pismeno prevođenje. Isto kao što je i sam jezik prvo postojao samo u usmenom obliku, tako se i prevođenje prvo javilo kao usmeno, a tek kasnije kao pisano. Osoba koja prevodi zove se prevodilac/prevoditeljka i pored izuzetno dobrog poznavanja jezika sa kojeg prevodi i svog maternjeg jezika, potrebno je i da jednako dobro poznaje obe kulture kako bi se tačno preneo smisao teksta. I kod usmenog i kod pisanog prevođenja najčešće se prevodi na maternji jezik, mada u slučajevima kada prevodilac/prevoditeljka izuzetno dobro poznaje i drugi jezik, može da prevodi i na njega (Sibinović, 1979). Rezultat ovakve radnje naziva se prevedeni tekst ili prevod. Ako se sa polaznog jezika prevodi govor, u pitanju je usmeno prevođenje, a ako se

prevodi tekst, prevođenje je pismeno. Usmeno prevođenje može biti istovremeno (simultano), ako se govor prevodi u isto vreme dok se sluša, i uzastopno (konsekutivno), ako se prvo čuje deo govora, pa se prevede (Ivir, 1978).

Prevođenje kao metod učenja stranog jezika nastaje još u 19. veku. Najpre se posmatra kao metod provere znanja, a od 20. veka prevođenje dobija naučni status. Prednaučna faza počinje u periodu Starog Rima, i traje sve do sredine 20. veka. Rimljani stvaraju prve književne prevode koristeći pritom ogromnu prevodilačku slobodu, udaljavajući se pri tom od originala i stvarajući nova dela. Dela koja nastaju u ovom periodu proizvod su slobodnog razmišljanja prevodilaca, pesnika, književnika i filozofa koji nisu bili stručni za ovu oblast. Srednji vek karakteriše veoma bogata prevodilačka delatnost, potiskivanje grčkog jezika, stvaranje novih nacionalnih jezika i prodor arapskog jezika. Sledi se model prevođenja reč po reč, kao i apsolutna vernost originalu. 1420. godine, u periodu humanizma i renesanse, nastaje i prvi moderni traktat o prevođenju autora Leonarda Bruni („De interpretatione recta“) u kome se po prvi put govori o potrebi da se prenese i jezički stil autora čije delo se prevodi. U 17. veku najveći centri prevodilaštva jesu upravo u Nemačkoj, Francuskoj i Engleskoj. Veliki J.W. Gete bavio se orijentalnom književnošću i njenim prevođenjem, insistirajući na približavanju dve kulture. Svi prevodi nastali u tom periodu u Nemačkoj nadovezuju se na Luterov prevod Biblije a prevod je okrenut ka originalu. U prevodu se video susret jezika i kulture. Nemačka kultura je bila okrenuta ka stranim kulturama a nemački jezik se bogatio novim rečima. Humboldt (nem. Friedrich Wilhelm Heinrich Alexander von Humboldt, 1769 – 1859) je smatrao da svaki jezik na poseban način određuje misli, pa se samim tim ni jedna reč, osim onih koje izražavaju fizičke pojmove, ne može pojaviti identična u drugim jezicima, već može biti samo sinonim. Fridrih Šlajermaher (1768-1834, nem. Friedrich Schleiermacher) daje savete o tome kako predstaviti prevod čitaocu. Čitalac mora da se udalji od samog sebe i približi se originalu, gde poznavaoici književnosti ulažu određeni napor. Drugi način jeste približavanje izvornog teksta čitaocu (Šlajermaher, 2003).

Od 50-tih i 60-tih godina 20. veka nastaju naučne teorije prevođenja sa pojavom prvih komputera i mašinskih prevodioca. Traže se modeli prevođenja i uputstva za prevođenje sa željom da se stvore nekakve zakonitosti odnosno uputstva za prevođenje. Te norme ograničene su na naučne tekstove, nije ih bilo moguće sprovesti u književim. Prevod je u funkciji originala, a ciljna kultura je bila zanemarena. 70.-tih i 80.-tih godina 20. veka prevodilaštvo postaje interdisciplinarna oblast posmatra se kao susret kultura, a ne samo kao jezički čin.

Međuzavisnosti roda, jezika i elemenata kulture do sada manje istraživano u oba jezika kada je u pitanju prevođenje sa jednog jezika na drugi (u ovom slučaju sa nemačkog na srpski). Smatra se da je patrijarhalni kulturni model preslikan i u jezičkoj praksi na stranom jeziku, te se prilikom prevođenja sa nemačkog na srpski jezik takva pojava može proučavati. Pored toga, u radu se ispituje da li je jezička ideologija svakog pojedinca/ke čvrsto utemeljena u kulturi. To znači da oni svoje stavove i uverenja o kulturnim vrednostima unutar njihovog društva vezuju i za strani, nematernji jezik, kao što je u ovom slučaju nemački jezik, iako komuniciraju sa ljudima koji pripadaju drugoj kulturi i drugačijem socijalnom miljeu (Snel-Hornbi, 2011).

3.3.2. Proces prevođenja književnog i stručnog teksta

Prevođenje se najčešće definiše kao zamena teksta napisanog na jednom jeziku ekvivalentnim tekstom na drugom. Ne postoji apsolutna ekvivalencija, ali prilikom prevođenja njoj se teži na jezičkom nivou, gramatičkom, ekvivalenciji delova teksta, originala i prevoda (stil) i u odnosu na strukturu formu i oblik kako je tvrdio Anton Popovič, (1933 – 1984) fundamentalni slovački naučni prevodilac i toretičar teksta. Uzroci koji onemogućavaju ekvivalentni prevod jesu najčešće jezičke i kulturne prirode, što znači da ili ne postoje odgovarajuće lekseme i sintaksičke strukture u ciljanom jeziku odnosno one su neprevodive ili zaista postoje nepremostive razlike između dve kulture.

Stručno prevođenje sa druge strane bi trebalo da bude prevođenje „bez gubitaka“ jer prevodilac dobro poznaje stručnu oblast, a termini kojima se koristi jesu jednoznačni.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1. Analiza upitnika za studente/studentkinje nemačkog jezika i opis primenjenih tehnika statističke analize u obradi podataka

Pomoću multivarijacionih metoda korišćenih u ovom radu mogu se analizirati međusobni odnosi između više varijabli, i to simultano prema odgovarajućem modelu na kojem se bazira ta tehnika. Primenom većine tehnika identifikuju se šabloni (obrasci) podudarnosti ili odnosa između mnogo varijabli, ocenjuje relativna važnost svake varijable i predviđaju ili objašnjavaju mogući ishodi. Sve multivarijantne statističke tehnike mogu da se podele u dve

grupe: tehnike koje analiziraju zavisnost i tehnike koje analiziraju međuzavisnost. Kod tehnika kojima se analiziraju zavisnosti, cilj je da se jedna zavisna varijabla objasni i predvide njene varijacije na osnovu ostalih, nezavisnih varijabli. Kod tehnika koje analiziraju međuzavisnost, sve pojave u modelu se posmatraju na isti način, a cilj je da se utvrdi obrazac ponašanja varijabli, odnosno koje varijable su međusobno slične, a koje ne. Pri izboru statističke metode izabrana je PCA/FA metoda koja predstavlja lakši, brži i jasniji put za definisanje promenljivih koji imaju najveći uticaj na kvalitet obradjenih podataka. Tokom obrade ulaznih podataka korišćena je analiza međuzavisnosti.

Za statistička obradu podataka korišćen je program Statistica (StatSoft Inc., USA; verzija 13.0 za Windows). Analizom glavnih komponenti (eng. Principal Component Analysis) i faktorskom analizom (Factor Analysis) (PCA/FA) identifikovan je odnos i grupisanje unutar dve grupe uzoraka ženskih i muških ispitanika/-ca i karakteristika rodno osetljivog jezika. Sve analize su izvedene na skupu normalizovanih podataka (z-skala transformacije) kako bi se izbegle reklasifikacije zbog velike razlike u dimenzionalnosti podataka. Primenjen je Ward metod koji je korišćen za kvadrate Euklidove razdaljine, kao mera sličnosti za procenu međusobnih relacija unutar skupa ispitivanih varijabli ove dve grupe. Na skupu dobijenih podataka primenjena je PCA/FA analiza kako bi se povećale varijacije između varijabli svakog faktora. Verimaks faktori (AFS za ženske i OFS za muške ispitanike) analizirani su dalje u radu za Eugenove vrednosti > 1 na osnovu Kajzerovog kriterijuma (Kaiser, 1960). U ovom radu je korišten kriterijum faktorskog opterećenja: $\geq 0,70$, jer se smatra da je tada povezanost parametara „visoka“.

4.1.1. Multivarijantna statistička analiza

Multivarijantne statističke metode omogućavaju identifikaciju mogućih faktora/izvora koji su glavni nosioci varijacije rodni i lingvističkih karakteristika ispitanika/-ca. Ova analiza nudi mogućnost sagledavanja veza polova, stepena obrazovanja, termina na nemačkom i srpskom jeziku kao i veze nastalih elaboracijom datih varijabli. U ovom radu su rezultati gore opisanog sistematizovanog upitnika podvrgnuti faktorskoj analizi (eng. Principal Component Analysis (PCA/FA)) na osnovu analize glavnih komponentata kako bi se dobila međuzavisnost datih vrednosti outputa. U cilju kvantitativne i kvalitativne obrade podataka vršena je njihova normalizacija.

U cilju jednostavnije i efikasnije sistematizacije ulaznih varijabli nakon sistematizacije podataka iz *Upitnika za studente/kinje nemačkog kao stranog jezika čiji je maternji jezik srpski*, primenom statističkih metoda, možemo smanjiti obim ispitivanih parametara, jer nagle varijacije u jednom od ispitivanih parametara koji međusobno korelišu inicira povećanje drugih. Primena PCA/FA analize ima za cilj da osigura sigurnosti i pouzdanosti rezultata, jer je poželjno primeniti više različitih statističkih metoda.

4.1.2. Statistička obrada podataka na izabranom uzorku

Rezultati, koji su dobijeni sprovođenjem intervjua sa ispitanicima ženske i muške ciljne grupe različitih godišta, nivoa obrazovanja, nivoa poznavanja opštih i specifičnih jezičkih termina nemačkog i srpskog jezika, nivoa opšte i funkcionalne pismenosti su suviše obimni i za njihovu pravilnu interpretaciju se koriste različite statističke metode. Jedna od češće primenjivanih multivarijacionih statističkih metoda je PCA/FA analiza glavnih komponenti (eng. Principal Component Analysis) i faktorska analiza (Factor Analysis).

Obradom navedenih parametara, PCA/FA analiza, sa četiri glavne komponente opisuje ukupan udeo varijansi od 80,3 % za grupu ženskih ispitanika, 81,4% za grupu muških ispitanika. Vrednosti pojedinih glavnih komponenti prikazane su u tabelama 3 i 4. U ovom radu obrađuje se prvo parcijalno ženska i muška grupa podataka da bi se zatim prikazale komparativne prednosti i nedostaci.

4.1.2.1. REZULTATI ŽENSKOG SETA PODATAKA

U Tabeli 2 date su skraćenice za obe grupe (grupu studenata i grupu studentkinja nemačkog jezika) u cilju jednostavnijeg prikaza podataka koji su prikazani kroz statističke grafikone za obe grupe.

Tabela 2. Skraćenice za PC/FA varijable

STR	<i>Starost ispitanika</i>
STO	<i>Stepen obrazovanja</i>
GUN	<i>Dužina učenja nemačkog jezika</i>
SPN	<i>Stepen poznavanja nemačkog jezika</i>
PRJ	<i>Informisanost o pojmu rodno osetljivog jezika</i>

SOJ	<i>Gradacija srpskog kao rodno osetljivog jezika</i>
NRO	<i>Gradacija nemačkog kao rodno osetljivog jezika</i>
RJZ	<i>Upotreba rodno osetljivog jezika i bolja vidljivost žena u društvu i njihova afirmacija</i>
PPN	<i>Stepen upotrebe rodno osetljivog nemačkog jezika u privatnom i poslovnom životu</i>
PPS	<i>Stepen upotrebe rodno osetljivog srpskog jezika u privatnom i poslovnom životu</i>
IMZ	<i>Konverzija imenica nemačkog jezika sa muškog na ženski rod</i>
PNS	<i>Prevod parova pojmova sa nemačkog na srpski jezik</i>
PMINS	<i>Prevod množine imenica sa nemačkog na srpski jezik</i>

Tabela 3 opisuje varijable (ukupno 13 varijabli) sa težinskim faktorima na skupu podataka ženskih ispitanika na osnovu PC/FA metode. Prikazane su i Eugen vrednost, vrednost ukupnih varijansi (%) i kumulativna varijansa(%).

Na osnovu vrednosti ukupnih varijansi možemo konstatovati da FFaktor 1 (*Femininum Faktor* skrać. FFaktor) koji je i najvažniji u ukupnoj raspodeli učestvuje sa 43,30% , dok FFaktor 2 i FFaktor 3 sa 17,27 i 10,8 respektivno. Poslednji faktor FFaktor 4 opisuje date podatke sa oko 9%. U daljem opisu grupisanja varijabla opisaćemo one koje imaju najveće odnosno koeficijente bliske vrednostima 0,70 (Tabela 3).

Tabela 3. Prikaz eksperimentalnih varijabli (13) na skupu podataka ženskih ispitanika primenom PC/FA metode.

VARIJABLE	FFaktor 1	FFaktor 2	FFaktor 3	FFaktor 4
STR	0,134	0,891	-0,035	-0,193
STO	0,111	0,867	-0,031	0,249
GUN	0,187	-0,186	0,236	0,775
SPN	0,275	0,452	-0,008	0,751
PRJ	0,876	0,261	0,006	0,065
SOJ	-0,184	0,014	0,829	0,371
NRO	0,767	0,343	0,215	-0,013
RJZ	0,350	-0,250	0,832	-0,090
PPN	<i>0,660</i>	0,193	<i>0,517</i>	0,275
PPS	<i>0,534</i>	0,121	0,752	0,094
IMZ	<i>0,628</i>	0,035	0,247	0,423
PNS	0,829	0,087	0,086	0,356
PMINS	0,813	-0,141	0,104	0,088
Eugen vrednost	5,63	2.24	1,40	1,16
Vrednost ukupnih varijansi (%)	43,30	17.27	10,80	8,91
Kumulativna varijansa(%)	5,62	7,87	9,27	10.43

Napomena: **Bold** i *italic* vrednosti predstavljaju jaku i srednju zavisnost respektno.

Analiza prvog faktora (FFaktora 1)

U prvom i najznačajnijem faktoru FFaktor 1 grupišu se sledeće varijable sa koeficijentima oko 0,8 kao predstavnice visoke korelacije značajnosti. Prva je informisanost o pojmu rodno osetljivog jezika (PRJ), zatim sledi prevod parova pojmova sa nemačkog na srpski jezik (PNS), prevod množine imenica sa nemačkog na srpski jezik (PMINS) i ocena nemačkog kao rodno osetljivog jezika (NRO).

Ovaj skup informacija jasno potvrđuje pojavu da sa stepenom usvajanja pojmovnih i gramatičko-leksičkih struktura nemačkog jezika raste i svesnost ispitanica o rodnim osetljivim pojmovima i u isto vreme povećava se interesovanje za iznalaženjem novog pristupa u traženju odgovarajućih parova reči u srpskom jeziku.

Nešto manje ali ipak značajno mogu se pridružiti i varijable stepen upotrebe rodno osetljivog nemačkog jezika u privatnom i poslovnom životu (PPN) i konverzija imenica nemačkog jezika sa muškog na ženski rod (IMZ) koje po svojim svojstvima opisuju individualni stav o ovim pojavama u društvu od strane ispitanica.

Analiza drugog faktora (FFaktora 2)

U PC/FA analizi drugog faktora ističu se starost ispitanika (STR) i stepen obrazovanja (STO). *Ovo može da implicira da formalno obrazovanje linearno raste sa godinama što je već dobro poznato, ali determiniše i uzorak koji je očigledno više akademski, odnosno ispitanice poseduju pretežno visokoškolsko obrazovanje. Ovo je i očekivano zato što je Novi Sad drugi akademski grad po veličini u Srbiji.*

Analiza trećeg faktora (FFaktora 3)

Treći faktor opisuje i grupiše upotrebu rodno osetljivog jezika i bolju vidljivost žena u društvu i njihova afirmacija (RJZ), gradaciju srpskog kao rodno osetljivog jezika (SOJ) i stepen upotrebe rodno osetljivog srpskog jezika u privatnom i poslovnom životu (PPS).

Ova zakonitost može da implicira da porastu vidljivosti žena u društvu doprinosi i stepen upotrebe rodno osetljivog jezika u privatnom i poslovnom životu i da to isto zavisi od stepena ocene srpskog kao rodno osetljivog jezika, jer njegovom vidljivošću i senzibilnošću ka osobama ženskog pola u društvu bi porasla svest o stepenu uvažavanja i osveščivanja položaja žena na svim nivoima i u institucijama državnog i privatnog sektora kao i

poboljšanju njihovog socio-ekonomskog statusa. Ovo je potvrđeno i razgovorom u fokus grupi (vidi u delu Transkripcija razgovora u fokus grupi).

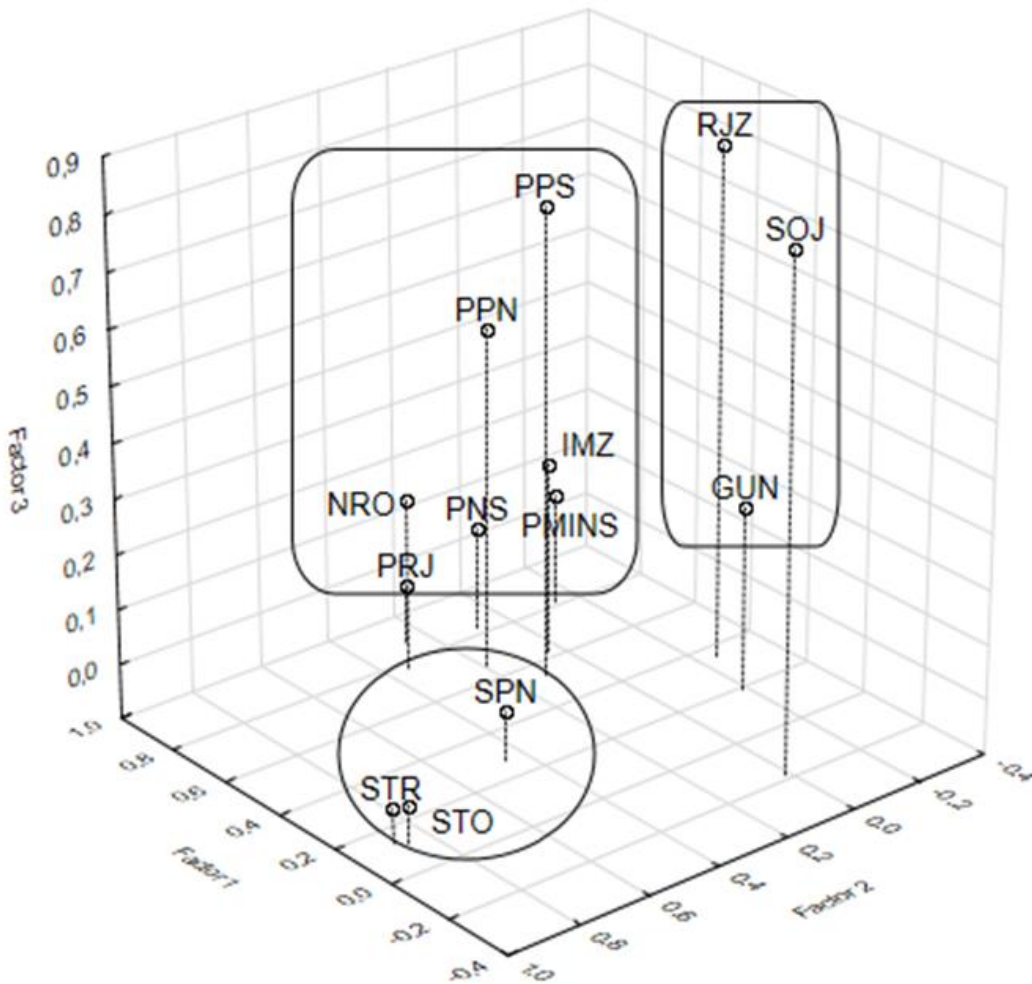
Analiza četvrtog faktora (FFaktora 4)

Iako najmanje značajan četvrti faktor generalno konstatuje da dužina učenja nemačkog jezika (GUN) direktno koreliše sa stepenom poznavanja nemačkog jezika (SPN) što jeste očekivano ali sa druge strane to potvrđuje i da je *stepen redovnosti učenja visok jer postoji tendencija da predugo učenje nemačkog jezika bude često uzrok periodičnog, nekontinuiranog i nesistematičnog pristupa u njegovom usvajanju.*

4.1.2.2. PRIKAZ DOBIJENIH VARIJABLI PC/FA ANALIZOM U 3D GRAFIČKOM PROSTORU

U odnosu na PC/FA dobijene podatke u Tabeli 3 prikaz u 3D prostoru sva tri značajna faktora nudi nešto drugačije grupisanje, odnosno tumačenje varijabli od značaja. Veliki broj parametara je grupisan u najznačajniju grupu na Slici 1 u koju spadaju svi parametri prvog faktora (FFaktora 1) sa pridodatim stepenom upotrebe rodno osetljivog srpskog jezika u privatnom i poslovnom životu (PPS). *Ovo može da znači da sa porastom informisanosti o pojmu rodno osetljivog jezika, stepena uspešnosti prevoda parova pojmova sa nemačkog na srpski jezik i ocenu nemačkog kao rodno osetljivog jezika sa jedne strane i porastom stepena upotrebe rodno osetljivog nemačkog jezika u privatnom i poslovnom životu i konverzija imenica nemačkog jezika sa muškog na ženski rod sa druge strane direktno utiče stepen upotrebe rodno osetljivog srpskog jezika u privatnom i poslovnom životu.*

Dakle, poznavanje jezika koji ima veći stepen rodne senzibilnosti nedvosmisleno utiče i na percepciju ove kategorije u maternjem jeziku ispitanica. Novina u ovom prikazu je i ta da se drugom faktoru gde dominiraju starost ispitanika (STR) i stepen obrazovanja (STO) pridružuje i stepen poznavanja nemačkog jezika (SPN) što dakle, znači da *starije ispitanice sa višim stepenom formalnog obrazovanja poseduju i veći stepen poznavanja nemačkog jezika.*



Slika 1. Trodimenzioni prikaz faktorskih varijabli za ženske ispitanice.

4.1.2.3. REZULTATI ZA ISPITANIKE MUŠKOG SETA PODATAKA

Analiza prvog faktora (MFaktora 1)

U prvom i najznačajnijem faktoru MFaktor 1 (*Masculinum Faktor* skrać. MFaktor) (Tabela 4) grupišu se sledeće varijable sa koeficijentima od 0,75 do čak 0,94 značajnosti i sa 30,24 važnosti. Kao najznačajniji faktor javlja se stepen upotrebe rodno osetljivog nemačkog jezika u privatnom i poslovnom (PPN) životu, zatim sledi stepen upotrebe rodno osetljivog srpskog jezika u privatnom i poslovnom životu (PPS) i ocena srpskog kao rodno osetljivog jezika (SOJ). *Na osnovu ovih varijabli može se konstatovati da je svesnost kod ispitanika o značaju rodno osetljivog nemačkog i srpskog jezika na veoma visokom nivou. Ovu grupu prate i varijable sa nešto manjim stepenom udela u ukupnom opisu prvog faktora, ali imaju dodatnu ulogu i dobijanju potpunije slike o rodnom aspektu oba jezika. Kao i kod ispitanica to su ocena nemačkog kao rodno osetljivog jezika (NRO) i informisanost o pojmu rodno osetljivog jezika (PRJ). Ispitanici nakon svega prethodno navedenog iskazuju informisanost o rodnim aspektima oba jezika u relativno velikoj meri i svesnost o nemačkom kao rodno osetljivom jeziku.*

Analiza drugog faktora (MFaktora 2)

Kao i u analizi kod ispitanica drugog faktora ističu se stepen obrazovanja (STO) i starost ispitanika (STR) i *konstatuje se da formalno obrazovanje ima visok uticaj na svesnost o potrebi učenja stranih jezika, u ovom slučaju nemačkog.*

Analiza trećeg faktora (MFaktora 3)

Ovde se može primetiti identična kombinacija dva faktora dužine učenja nemačkog jezika (GUN) i stepena poznavanja nemačkog jezika (SPN) samo što za razliku od ispitanica, kod ispitanika se ovo grupisanje javlja u trećem, a ne u četvrtom faktoru i stavlja ga na nešto značajnije mesto u ukupnoj obradi podataka. *Dakle još jednom je potvrđeno da dužina učenja prati bolje poznavanje nemačkog kao stranog jezika.*

Tabela 4. Prikaz eksperimentalnih varijabli (13) na skupu podataka muških ispitanika primenom PC/FA metode.

VARIJABLE	MFaktor 1	MFaktor 2	MFaktor 3	MFaktor 4	MFaktor 5
STR	0,187	0,870	-0,097	-0,076	0,087
STO	0,021	0,809	0,092	0,273	-0,298
GUN	0,064	-0,144	0,929	0,064	0,054
SPN	-0,101	0,173	0,933	-0,137	0,105
PRJ	<i>0,589</i>	0,140	-0,220	0,350	0,212
SOJ	0,745	0,076	0,291	0,417	-0,075
NRO	<i>0,667</i>	0,002	0,037	<i>0,649</i>	0,004
RJZ	0,294	0,492	0,438	0,022	0,207
PPN	0,937	0,182	0,057	-0,046	-0,024
PPS	0,849	0,067	-0,055	-0,027	0,091
IMZ	0,052	0,534	0,036	-0,318	<i>-0,643</i>
PNS	-0,111	-0,040	-0,207	-0,038	-0,910
PMINS	0,079	0,044	-0,066	0,944	0,140
Eugen vrednost	3,93	2,24	2,15	1,20	1,05
Vrednost ukupnih varijansi (%)	30,24	17,27	16,58	<i>9,23</i>	<i>8,11</i>
Kumulativna varijansa(%)	30,24	47,51	64,09	73,33	81,43

Napomena: **Bold** i *italic* vrednosti predstavljaju jaku i srednju zavisnost respektno.

Analiza četvrtog faktora (MFaktora 4)

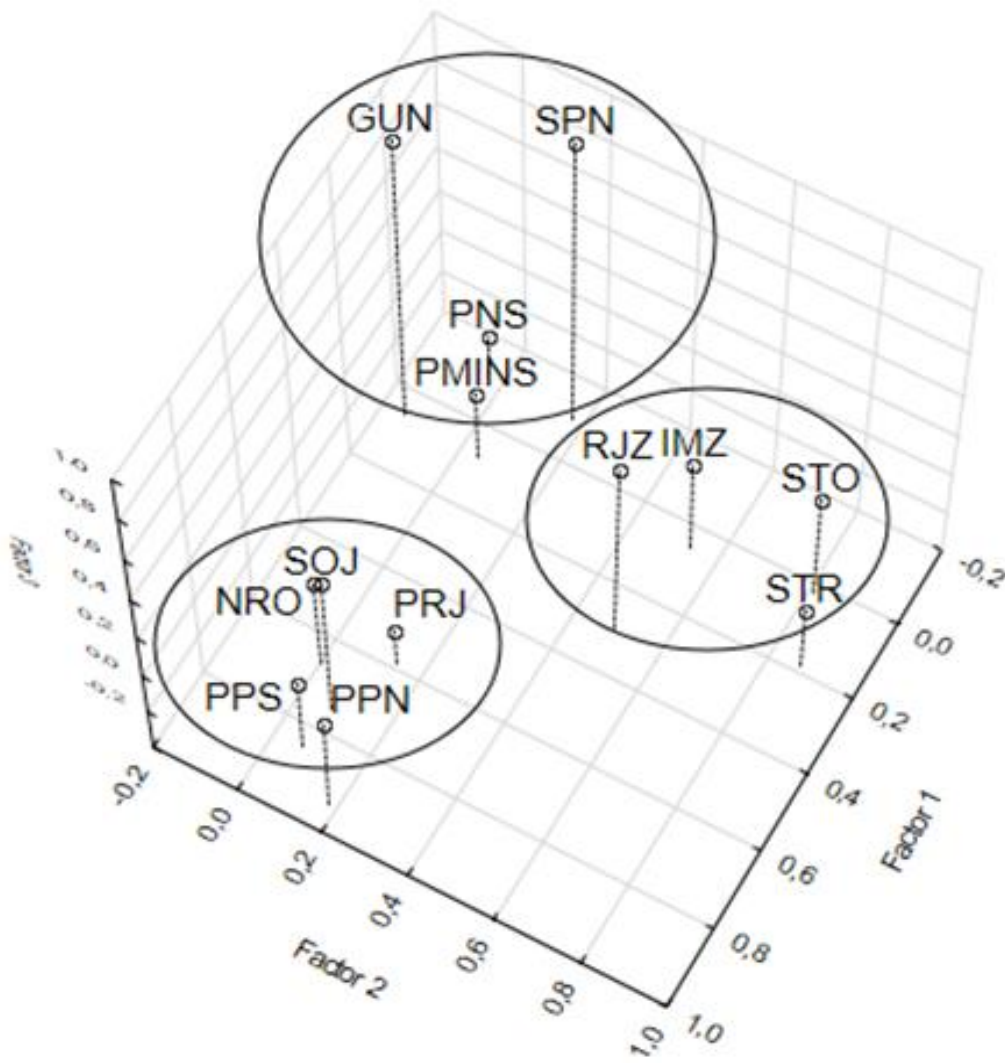
Prevod množine imenica sa nemačkog na srpski jezik (PMINS) ima najveći koeficijent oko 0,9 dok ocena nemačkog kao rodno osetljivog jezika (NRO) ima relativno veliki značaj sa 0,6 vrednosti varijable. Značenje ovog faktora može da se tumači tako da *visok stepen tačnosti prevoda množine imenica nemačkog jezika podrazumeva i veću svesnost kod ispitanika. Ovo još jednom pokazuje da poznavaoци nemačkog jezika jesu svesniji i njegovog značaja kao rodno osetljivog jezika.*

Analiza petog faktora (MFaktora 5)

Sa samo 8% značajnosti ovaj faktor ne bi se trebali uzeti kao linearnu zavisnost, ali može da ukaže na relativnu povezanost prevoda parova pojmova sa nemačkog na srpski jezik (PNS) i konverzije imenica nemačkog jezika sa muškog na ženski rod (IMZ). *Suštinski ovo više bi moglo da stavlja akcenat na stepen obrazovanja i poznavanja kako maternjeg tako i nemačkog jezika, a time i na elemente gramatike i morfološkog građenja reči.*

4.1.2.4. PRIKAZ DOBIJENIH VARIJABLI PC/FA ANALIZOM U 3D GRAFIČKOM PROSTORU.

U odnosu na PC/FA dobijene podatke u Tabeli 4 prikaz u 3D prostoru sva tri značajna faktora nudi nešto drugačije grupisanje, odnosno tumačenje varijabli od značaja. Veliki broj parametara se nalazi u skupu najznačajnije grupe na Slici 2 u koju spadaju svi parametri prvog faktora MFaktor 1. Dakle, potvrđeni su komentari koji važe za ovaj faktor. Drugom MFaktor 2 (sa STR i STO varijablama) pridružuju se vrednosti za konverzija imenica nemačkog jezika sa muškog na ženski rod (MZ) i upotreba rodno osetljivog jezika i bolja vidljivost žena u društvu i njihova afirmacija (RJZ). *Porastom stepena obrazovanja kojeg većim delom prate i godine ispitanika pokazuju veću jezičku veštinu konverzije imenica iz jednog u drugi rod što prati povećanje njihove percepcije o značaju rodno osetljivog jezika.* Faktoru tri (GUN i SPN) se na 3D grafiku pridružuju varijable prevod parova pojmova sa nemačkog na srpski jezik (PNS) i prevod množine imenica sa nemačkog na srpski jezik (PMINS). *Kao zaključak nameće se konstatacija i sa ovog aspekta da ispitanici koji duže uče imaju veće poznavanje i nemačkog, ali isto tako i srpskog kao rodno osetljivog jezika.*



Slika 2. Trodimenzioni prikaz faktorskih varijabli za ispitanike.

4.2. ANKETA ZA PROFESIONALNE PREVODICE/ PREVODITELJKE - REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Anketa za profesionalne prevodioce/prevoditeljke (2 muškarca i 2 žene) sadržala je pet pitanja vezanih za datu tematiku (vidi u delu Prilozi)

Na prvo pitanje : Da li imate iskustvo u prevođenju na srpski imenica koje označavaju titule i zanimanja u žena u nemačkom jeziku?, svi prevodioci/ prevoditeljke su dali potvrđan odgovor što je bilo i očekivano s obzirom da svi/e prevode stručne tekstove i formulare u vezi sa različitim administrativnim poslovima.

Drugo pitanje podrazumevalo je navođenje nekih konkretnih primera, odnosno kako glasi ostvaren prevod u nekom tekstu na srpski (po mogućnosti uz navođenje autora originalnog teksta).

Prevoditeljka 1 navodi sledeće primere:

1. Antragstellerin podnosilac zahteva
2. Leiterin rukovodilac
3. Assistentin asistentkinja
4. Präsidentin predsednica

U prevodima jasno vidimo da prve dve reči bez obzira na karakterističan nastavak *-in* za imenice koje označavaju pripadnice ženskog pola prevoditeljka oba puta prevodi imenicama u muškom rodu. U delu Ankete u kome se navode primeri za koje bi prevodioci/prevoditeljke rado potražili stručni savet ona upravo navodi ove dve imenice i postavlja pitanje: „*Generalno me interesuje da li se smatra velikom greškom (npr. sa stanovišta lektora...), ukoliko se u muškom rodu koriste titule i zanimanja za osobu ženskog roda?*“

Postavljanje ovakvog pitanja jasno ukazuje na to da tematika o rodnoj osetljivosti jezika ovoj prevoditeljki, bez obzira na dugogodišnje iskustvo, nije poznata i bliska a da je način prevođenja uslovljen tradicionalnim učenjem i društvenim normama naše sredine.

Ona traži savet i za prevođenje imenica:

3. Richterin – *da li je ispravno i sudinica i sutkinja i sudija?*

4. Ingenieurin – da li je pravilno koristiti reč inženjer i za ženski rod?

gde vidimo da je prevoditeljka 1 svesna činjenice da bi trebala izvesti imenicu ženskog roda na srpskom jeziku ali nije sigurna da li su oblici pravilnog oblika.

Na četvrto pitanje: Da li znate gde se može naći ta vrsta podataka?, ona navodi

4.1. Na srpskom jeziku: pravopis srpskog jezika, internet

4.2. Na nemačkom jeziku: internet

Ovo nam jasno ukazuje na nepostojanje odgovarajućeg priručnika sa smernicama za prevođenje imenica koje označavaju nazive titula, profesija itd. sa nemačkog na srpski jezik i generalno upotrebu rodno osetljivog srpskog jezika prilikom prevođenja tekstova.

I na poslednje pitanje: Koji je Vaš osnovni stav u odnosu na prevod imenica ženskog roda za zanimanja i titule žena u prevodu sa nemačkog na srpski jezik?, dobijamo sledeći odgovor.

Pošto se u zemljama nemačkog govornog područja insistira na razgraničenju titula i naziva zanimanja po polovima, trudim se u poslednje vreme da to primenjujem i u srpskom jeziku, iako ne uvek. Ako imam nedoumice, a nisam zbog nedostatka vremena našla pouzdan izvor informacija o pravilnom prevodu ili određena titula u ženskom rodu nije toliko uobičajena (iako znam da je pravilna) ostavljam titule i nazive zanimanja u muškom rodu. Dokumente, u kojima se spominju titule i zanimanja, mnogo češće prevodim sa srpskog na nemački jezik (diplome, svedočanstva, sudska dokumenta...), u kojima su oni napisani u muškom rodu, kao na primer: doktor medicine, diplomirani inženjer, sudija... Stoga se postavlja pitanje, da li se mogu smatrati nepravilnim, ako ih koristimo prilikom prevoda sa nemačkog na srpski jezik i za osobe ženskog pola.

To znači dalje da prevoditeljka 1 prilikom prevođenja sa srpskog na nemački jezik u prevodu koristi standardizovani rodno osetljivi nemački jezik. Iako svi zapažamo da su u skoro svim zvaničnim dokumentima naše zemlje nazivi titula i profesija u muškom rodu pa čak i ako je njihov nosilac žena, ona svesno pravi grešku u prevodu i prevodi pravilno na nemački jezik. Dok prilikom prevođenja na srpski jezik svesno izbegava odgovarajući prevod zbog sumnje u njegovu tačnost i nepoznavanja ispravnih oblika imenica kojem bi se označile pripadnice ženskog pola odnosno njihove titule, funkcije, nazivi profesija.

Prevodilac 1 izražava sumnju u pravilan prevod zvanja iz ekonomskih nauka koje na nemačkom jeziku glasi: Diplom-Betriebswirtschaftlerin.

Postavlja pitanje: *Da li je pametno prevoditi kao “diplomirana ekonomistkinja” ili ipak ostaviti “diplomirani ekonomista”?*

Na kraju konstatuje da se ipak odlučio da koristi muški rod. Pod tim da li je imenice u ženskom rodu „pametno“ koristiti može da uputi na to da je prevodilac nesiguran u tačan oblik imenice na srpskom jeziku, da se sa nazivom zvanja u ženskom obliku nije još susreo i da smatra da neko može ismejati njegov prevod i dovesti njegovu stručnost u pitanje.

Primeri za koje bi rado potražio stručni savet jesu za ovog prevodioca upravo oblici imenica ženskog roda koje su izvedene od imenica muškog roda sa sufiksom: -lac i -log: profesionalac-profesionalka, biolog-biološkinja. Tu vrsta podataka on za srpski i nemački jezik uglavnom nalazi na internetu i ističe da „zna da postoji nacionalna strategija za unapređenje rodne senzitivnosti jezika“

Konačno mišljenje prvog prevedioca glasi:

Problem u prevođenju je to što je nemački jezik mnogo senzitivniji po pitanju roda – retki su primeri kada se ne mogu pronaći posebne imenice za zanimanja i titula žena, dok je to u srpskom vrlo ograničeno i čak i ako postoji posebna imenica za ženski rod dešava se da se ne koristi.–Moj osnovni stav je da u prevodima treba koristiti imenice ženskog roda u svim slučajevima kada one postoje i kada su uobičajene u jeziku. Međutim, u slučaju novotvorenih imenica nisam najsigurniji kako da postupim. Neke od tih imenica često nisu mnogim ljudima poznate, zvuče im čudno, pa nisam siguran na kakvu ću reakciju naići kod ljudi koji čitaju prevod. Osim toga, često oblici za ženski rod nisu jasno definisani pa se javlja više oblika reči (imenica) za označavanje nekog zanimanja u ženskom rodu. U tom slučaju isključivo koristim muški rod, dakle ne pravim rodnu distinkciju. Takođe, konsekventnom upotrebom imenica ženskog roda za označavanje zanimanja kojima se bave žene, izražava se i politički stav, a takav stav često nije dobro prihvaćen.

Dakle, u slučaju kada je upotreba određene imenice ženskog roda za označavanje uobičajena, uvek je koristim. Kod manje prihvaćenih imenica u ženskom rodu, uvek razmišljam ko je ciljna publika, pa onda donosim odluku. Rodnu senzitivnost u jeziku feministkinje nameću kao dogmu, što često izaziva negativne reakcije. Mislim da se preteranim insisiranjem na tome vrši nasilje nad jezikom. Rodna senzitivnost jezika jeste potrebna, ali unapređuje se isključivo kroz obrazovanje.

4.3. ANALIZA RAZGOVORA U FOKUS GRUPI

Tema diskusije u fokus grupi : *Nemački kao rodno osetljivi jezik , mogućnosti transfera znanja na maternji-srpski- jezik u cilju razvitka veće osetljivosti i doprinosa boljoj vidljivosti žena u društvu i njihovoj afirmaciji*. U diskusiji je učestvovalo ukupno 12 osoba (6 žena i 6 muškarca) u dve fokus grupe, koje uče nemački jezik od jedne do četiri godine što u ovom slučaju znači da poseduju znanje nemačkog jezika od početnog do naprednog stepena te se iz analize njihovih iskaza jasno uviđa da su upoznati sa morfološkim oblicima imenica ženskog roda kojima se označavaju profesije, titule i zvanja i njihovom normiranom upotrebom u savremenom nemačkom jeziku. Razgovor je vođen kroz odgovore na 4 pitanja a sam razgovor je završen kratkom diskusijom.

Pitanja za razgovor u fokus grupi:

1. Možete li da objasnite značenje pojama - *rodno osetljivi jezik*-?
2. Da li ste se u nastavi nemačkog jezika susretali sa tim pojmom i da li se koristite rodno osetljivim nemačkim jezikom?
3. Kako Vam „zvuče“ ženski morfološki oblici imenica na nemačkom a kako na srpskom jeziku?- nazivi profesija, titula, zvanja (die Busfahrerin- vozačica autobusa; die Akademikerin- akademkinja; die Chefin- šefica)
4. Smatrate li da Vaša znanja iz nemačkog jezika mogu doprineti većoj osetljivosti u maternjem, srpskom, jeziku i samim tim doprineti boljoj vidljivosti žena u društvu i njihovoj afirmaciji?
5. Komentar na iskaze drugih članova fokus grupe

Značenje samog pojma “ rodno osetljivi jezik“ učesnici diskusije vezuju za muške i ženske oblike naziva profesija smatrajući da u srpskom jeziku isto nije naglašeno i zastupljeno. Jedan učesnik čak ističe da sa tim pojmom nije upoznat ali da mu jezički ne deluje „bitno“ da li se ženama obraća u muškom rodu ali da je u svojoj radnoj sredini „primetio“da nekim ženama to smeta. Svi učesnici/e diskusije su istakli da su se u nastavi nemačkog jezika susreli sa pojmom ROJ-a. To može biti posledica toga i što je autorka ovog master rada ujedno i nastavnica nemačkog jezika u školi u kojoj je rađeno istraživanje pa je nastavni plan škole već rodno osvešćen. Svi učesnici/e smatraju da je sasvim „prirodna“ upotreba ROJ u nemačkom

jer postoje jasna upotrebna pravila i smatraju da se drugačije ni ne može govoriti. Na pitanje kako im „zvuče“ ženski morfološki oblici imenica na nemačkom a kako na srpskom jeziku (nazivi profesija, titula, zvanja) svi učesnici/e ističu da im na nemačkom zvuče „uobičajeno“ i „prirodno“ jer su ih u tom obliku i usvojili prilikom učenja. U srpskom (njima maternjem) jeziku mnogima „zvuče“ jako „loše“, često nelogično, neprecizno i često se ne prihvataju dovoljno „ozbiljno“. Za jednog učesnika je njihova upotreba čak pretenciozna a takvo izražavanje „neprirodno“. Što se tiče uticaja znanja iz nemačkog jezika u vezi sa morfološkim oblicima imenica ženskog roda kojima se označavaju profesije, titule i zvanja na maternji ,srpski, jezik svi učesnici/e diskusije izražavaju sumnju, smatraju da su oblici u muškom rodu vekovima ukorenjeni u jeziku, da ne postoje jasna upotrebna pravila i da ženske oblike imenica neće koristiti uvek u govoru na srpskom jeziku jer nisu tako „navikli“. Oni shvataju značaj upotrebe ROJ u svakodnevnom javnom i privatnom životu i spremni su da zaista razmisle o tome kako da ga svakodnevno i koriste. Svi učesnici/e su mišljenja da je za veće promene u jeziku potrebno i zaista puno vremena.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Rod, jezik i kultura jesu pojmovi usko povezani spregom društvenih okolnosti i života u nekoj zemlji. Patrijahalni kulturni model preslikava se u jezičkoj praksi na stranom jeziku što je jasan rezultat istraživačkog dela rada dobijen analizom prevoda sa nemačkog na srpski jezik. Usvajajući strani jezik, u ovom slučaju nemački, pojedinci/ke se upoznaju i sa kulturom i tradicijom zemalja nemačkog govornog područja, sa njihovim kulturnim i moralnim vrednostima i načinom života. U kontaktu sa ljudima koji pripadaju drugoj kulturi i drugačijem socijalnom miljeu oni se trude da ispoštuju „tuđa“ pravila ponašanja i ophođenja kako bi izbegli „nezgode“ u komunikaciji odnosno bili pogrešno interpretirani. Koristeći rodno osetljivi nemački jezik u svakodnevnim privatnim i poslovnim situacijama oni žele da pokažu koliko dobro vladaju nemačkim jezikom ali iza toga ne stoji jasna predstava o tome da se time postiže veća vidljivost žena u javnom društvenom životu zemalja nemačkog govornog područja i tako doprinosi ravnopravnosti među polovima. Nasuprot tome oni koriste maternji, srpski, jezik ne razmišljajući o rodnoj ravnopravnosti u jeziku. Oni govore onako kako su naučeni, kako su govorili njihovi roditelji, učitelji/učiteljice i deca na igralištu. Govore onako kako se govori u njihovoj sredini koriseći već davno usvojene oblike obraćanja i oslovljavanja ne želeći da usvajaju nove. Njima novonastale imenice za označavanje naziva zanimanja, profesija i zvanja u ženskom rodu zvuče „čudno“, „neprirodno“, „isfolirano“. Mnogi pojedinci/ke čak ne smatraju da su žene manje vidljive u društvu ukoliko im se obraćamo imenicama u muškom rodu. Mišljenja su da se poštovanje prema ženama i priznanje njihove ravnopravnosti sa muškarcima može iskazati bolje na mnoge druge načine a ne kroz jezik.

Principi rodno osetljive upotrebe jezika se samo delimično poštuju prilikom prevođenja sa nemačkog na srpski jezik što je posledica ili nemogućnosti poštovanja pojedinih smernica u okviru srpskog jezika ili nedovoljnog stepena svesti prevoditeljke/ prevodioca o potrebi poštovanja istih iako se većina predloženih principa standardizacije termina iz oblasti rodne ravnopravnosti mogu primeniti za nemački jezik. Rezultati istraživanja ukazuju na potrebu da se izvrši standardizacija termina rodne ravnopravnosti na srpskom jeziku, kao i na potrebu izrade rečnika termina iz ove oblasti na nemačkom jeziku sa prevodom na srpski. Smernice za upotrebu rodno osetljivog nemačkog jezika u pisanoj i govornoj formi sa ponuđenim prevodom na srpski (prema Savić, Svenka, Uputstva za standardizaciju rodno osetljivog jezika, Novi Sad) koje se nalaze u šestom delu ovog rada jesu samo mali doprinos nastavi nemačkog jezika i prevodilačkoj delatnosti. Lista ovih smernica nije fiksna kao ni inventar

upotrebljenih termina i treba je dopunjavati u skladu sa promenama u jeziku. Važno je iz postojećeg inventara izabrati onu jezičku formu koja najbolje odgovara ličnom osećaju za jezik s jedne a poštujući navike korisnika/ca jezika sa druge strane.

U nemačkom jeziku se posle 30 godina „privikavanja“ rodno osetljivi jezik podrazumeva u mnogim oblastima javnog života. Ali konsekvantna primena rodno osetljivog jezika je teža nego što se često smatra. U svakodnevnoj komunikaciji stanovnici zemalja nemačkog govornog područja smatraju jezičko izjednačavanje polova takođe veoma komplikovanim.

Ono što je važno jeste činjenica da izmenjene jezičke rutine mogu i trebaju biti važan korak na putu ka istinskoj ravnopravnosti polova u Srbiji, one zahtevaju konsekvantnu upotrebu i veliku istrajnost njenih korisnika/ca.

6. SMERNICE ZA UPOTREBU RODNO OSETLJIVOG NEMAČKOG JEZIKA U PISANOJ I GOVORNOJ FORMI SA PONUĐENIM PREVODOM NA SRPSKI

Zašto su nam potrebne smernice za upotrebu rodno osetljivog nemačkog jezika?

Upotreba takozvanog generičkog muškog roda („generische Maskulina“), odnosno imenica u muškom rodu kojima se označavaju sve osobe, pri čemu takođe i žene, vekovima je aktuelna. Pošto jezik ne samo da oslikava društvene fenomene već na njih ima i naročit uticaj, može ih ojačati ili ih dovesti u pitanje, zahtev za upotrebu rodno osetljivog, nemačkog i srpskog jezika, nije puka formalnost. Rodno osetljivi jezik je sredstvo za ostvarivanje veće ravnopravnosti žena i muškaraca na nivou jezika, s namerom da se preko jezika ostvari uticaj i na ostale sfere javnog i privatnog života jedne zemlje. Početkom XXI veka propisuje se zakon o ravnopravnosti polova u svim zemljama nemačkog govornog područja i upotrebu rodno osetljivog jezika u javnoj službi (Filipović, 2011).

Ali kako oba pola učiniti vidljivim u nemačkom jeziku?

Kada se govori o ženama *ili* muškarcima postoje sledeći načini:

1. Ženski ili muški određeni član – die /der Jugentliche (devojka/momak)
2. Pridev u ženskom ili muškom rodu- weibliches/ männliches Personal (žensko/muško osoblje)
3. Karakteristični nastavak –*in* za imenice ženskog roda –Dekanin/Dekan (dekanica/dekan)
4. Složenice koje već u sebi sadrže reč žena ili muškarac- Bürokauffrau/Bürokaufmann (trgovac/trgovkinja)

Ukoliko se označavaju osobe oba pola istovremeno može se koristiti:

1. Navođenje oba oblika imenica (vollständige Paarform)- **Besucherinnen und Besucher**
2. Princip razvajanja upotrebom kose crte (Splitting) - Die Autorin/Der Autor ili Ein/e Student/in, takođe Einige Professor/inn/en , kao i Der/Die Dekan (in)
3. Navođenjem tvz. vezivnog slova I (Binnen-I)- Der/Die MentorIn, MitarbeiterInnen

Često navođenje oba roda iste imenice u jednom tekstu može često usloviti njegovu nepreglednost ili otežati njegovu čitljivost.

Zbog toga se često pribegava:

1. rodno neutralnim oblicima imenica: die Person (osoba), das Mitglied (član), der Mensch (čovjek), das Individuum (individua), itd..
2. Za imenovanje više osoba različitog pola mogu se koristiti imenice: die Leute (ljudi) , die Eltern (roditelji), die Geschwister (braća i sestre) itd..
3. ili rodno neutralne zamenice: „jemand“ (neko) , „niemand“ (niko), „wer“ (ko), „alle“ (svi), „manche“(neki). Prilikom prevođenja na srpski jezik mora se voditi računa o adekvatnom odabiru reči jer u našem jeziku ove zamenice nisu rodno neutralne.

Isto tako se rodno specifične imenice (die Lehrerin/der Lehrer; nastavnica/nastavnik) mogu zameniti:

1. imenicama sa sufiksima –ung, -ium, -kraft itd.

Umesto: Praxiserfahrener Mitarbeiter gesucht! (Traži se saradnik sa iskustvom!)

može se reći: Wenn Sie Praxiserfahrung haben,... (Ukoliko posedujete iskustvo u radu konkurišite za)

2. kroz pasivne konstrukcije:

Im Seminar wurde ein umfassender Projektplan erstellt.

3. upotrebom participa – umesto Herausgeber (izdavač) bolje je reći „herausgegeben von“ (izdato od ...)

U nemačkom jeziku veliki broj izvedenih imenica i složenica sadrži pojmove koji označavaju pripadnike muškog pola („generische Maskulina“) a ne označavaju zaista živo biće/osobu.

Imenica das **Studentenwerk** označava studentsku službu; die **Fußgängerzone** – pešačku zonu; die **Anwaltskosten**- advokatski troškovi. Bolje je u usmenoj i pismenoj komunikaciji preformulisati u npr.: Kosten für die Rechtsvertretung (troškovi pravnog zastupanja).

Susrećemo se i sa nizom imenica koje označavaju nazive zanimanja u ženskom rodu a njime se bave i pripadnici muškog pola. Imenicu **Krankenschwester** prevodimo na srpski jezik sa medicinska sestra ali je mnogo korektnije reći **Krankenpfleger/in**. **Hebamme** je oznaka za babicu, odnosno osobu koja pomaže pri rođenju deteta. Imenicom **Entbindungspfleger/in**, u istom značenju, obuhvaćena su oba pola (Alanović et al, 2014).

Imenica **die Politessin** (za oznaku radnice parking servisa koja kontroliše da li su vozila propisno parkirana i imaju uplaćene parking karte) ne pojavljuje se ni u jednom rečniku nemačkog jezika u muškom rodu.

Tabela 5²

Doppelformen/ dvostruke forme

Statt/umesto da kažete:	Besser/ bolje izaberite:	
Bürger	Bürgerinnen und Bürger	građanke i građani
Mitarbeiter	Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter	saradnice i saradnici
Professoren	Professorinnen und Professoren	profesorice i profesori

Geschlechtsneutrale Pluralformen / rodno neutralni oblici za množinu imenica

Statt	Besser	
Studentinnen und Studenten	Studierende	studirajući
Teilnehmerinnen und Teilnehmer	Teilnehmende	participirajući
Alkoholiker und Alkoholikerinnen	Alkoholsüchtige	zavisnici od alkohola
Arbeitnehmer und Arbeitnehmerinnen	Angestellte	zaposleni

² 100 reči o ravnopravnosti: Rečnik termina i ravnopravnosti žena i muškaraca, Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Novi Sad, 2004.

Tabela 5 - Nastavak

Funktions-, Institutions- und Kollektivbezeichnungen/ oznake
funktija, pripadnike institucija i kolektiva

Statt Besser**Statt Besser**

Professorinnen und Professoren Professur profesura

Vorsitzende und Vorsitzender Vorsitz predsedništvo

Ableitungen mit -kraft, -schaft, -ung, -person, -berechtigte/
Izvedenice na sufikse -kraft, -schaft, -ung, -person, -
berechtigte

Statt**Besser**

Vertreterin und Vertreter	Vertretung	zastupništvo
Dozent und Dozentin	Lehrkraft	nastavni personal (osoblje)
Leiter und Leiterin	Leitung	rukovodstvo
Lehrer/ Lehrerin	Lehrperson	nastavnik/ca

Umformulierungen/ bolje preformulišite u
Direkte Rede / rečenicu u direktnom govoru

Statt**Besser**

Die Studenten erstellen vor Semesterbeginn einen Stundenplan!	Bitte erstellen Sie vor Semesterbeginn einen Stundenplan!	Molimo Vas da pre početka semestra napravite svoj raspored predavanja! umesto: Studenti treba da ...!
---	---	--

Ändern des Subjekts/ zamena subjekata

Statt**Besser**

Der Bewerber wird zum Gespräch eingeladen.	Eine Einladung zum Gespräch wird ausgesprochen.	Poziv na razgovor je upućen. umesto: Kandidat se poziva na razgovor!
--	---	--

Tabela 5 - Nastavak

Verben statt Nomen/ glagol umesto imenice			
Statt		Besser	
Teilnehmer	der Sitzung	Teilgenommen haben:	Učestvovali su...:
waren:			Umesto
			Učesnici sednice su bili....
Nebensätze/ Zavisne rečenice			
Statt		Besser	
Studentinnen und Studenten erhalten	den Teilnehmer/innenschein	Einen Teilnahmechein erhält nur, wer mindestens 80% der Seminarzeit anwesend war	Potpis za prisustvo na nastavi dobija samo osoba koja je bila na min.80% predavanja.
nur bei mindestens 80% Anwesenheit			
Possessivpronomen weglassen/ izostavljanje prisvojnih zamenica			
Statt		Besser	
Die Bewerberin/der Bewerber	Bewerberin/der Bewerber	Das Zeugnis soll bis Ende Mai eingereicht werden.	Svedočanstvo treba da bude predato do kraja maja meseca.
soll ihr/sein Zeugnis bis Ende Mai einreichen.			
Abstraktion			
Statt		Besser	
Rat der Ärztin/des Arztes		ärztlicher Rat	lekarski savet
Teilnehmergebühr		Teilnahmegebühr	kotizacija
Schrägstrich/ kosa crta			
Statt		Besser	
Wissenschaftler		Wissenschaftler/innen	naučnik/ca
Studenten		Student/inn/en	studenti/kinje
Sekretäre		Sekretär/inn/e/n	sekretari/ce

Tabela 5 – Nastavak

Binnen-I, Unterstrich, Sternchen

Statt	Besser	
Wissenschaftler	Wissenschaftler*innen	naučnik/ce
Studenten	StudentInnen	Studenti/kinje
Professoren	Professor_innen	Profesori_ce
Student/inn/en, StudentInnen, Student*innen und Student_innen sind geeignete Formen, alle Geschlechter in einem Wort zu erfassen und sicherzustellen, dass alle angesprochen sind.		Ovim načinom zapisivanja imenica ste sigurni da su sve osobe obuhvaćene

So geht's nicht/ ovo bolje nemojte koristiti

Klammern / zagrade

Nicht geeignet sind Klammervarianten wie Student(innen). Hierbei erscheint die weibliche Endung als untergeordnetes Anhängsel der männlichen Form.	Pri ovakvom zapisu se čini da je ženski oblik potčinjen muškom.
--	---

Verwendung von Sprachbildern/ upotreba jezičkih slika

Bei der Verwendung von Sprachbildern und Metaphern sollte darauf geachtet werden, dass diese keine Klischees oder Stereotype beinhalten wie etwa: Not am Mann, das starke/schwache Geschlecht oder Milchmädchenrechnung.	Prilikom upotrebe jezičkih slika i metafora treba voditi računa da one ne sadrže klišeje i stereotipe kao što su: potreba za muškom rukom jak i slab pol (direktan prevod -račun za mlekaricu) preneseno-naivna greška
Außerdem sind Wörter zu vermeiden, die eine Geschlechtsbezeichnung in sich tragen: Mannschaft → Team, Gruppe Mädchenname → Geburtsname Mütterberatung → Elternberatung	Osim toga treba izbegavati i reči koje u sebi sadrže oznaku pola: Umesto momčad, tim ili grupa devojačko prezime/ prezime po rođenju savetovalište za majke/ savetovalište za roditelje

Dalju pomoć prilikom gradnje imenica ženskog roda koje označavaju titule, profesije i zvanja na srpskom jeziku nudi publikacija: Registar zanimanja, zvanja i titula žena. Prilog upotrebi rodno osjetljivog jezika u sferi javne komunikacije. Minisarstvo za ljudska i manjinska prava, Odeljenje za poslove rodne ravnopravnosti.

Mnoga uobičajena pitanja vezana za preporuke o rodno osjetljivom srpskom jeziku, navođenje titula, zvanja i profesija u ženskom obliku, mogu pronaći kod prof. dr Sveneke Savić koja je dala odlične odgovore, primere iz prakse i izvanredne smernice za laku svakodnevnu upotrebu rodno osjetljivog srpskog jezika.

Glavna preporuka glasi (prema Savić, S. 2008.):

Upotrebi u rečenici teksta forme ženskog roda za zanimanja i titule žena dosledno gde je to moguće!

Pitanje 1: Šta ako su moguća dva nastavka (sufiksa) za isto zanimanje ili titulu?

Primeri: *doktorka/doktorica*; *šefica/šefovica*, ili ako tek treba prvi put da upotrebite neku formu – *obučarka*.

Savet: Odaberi onaj nastavak koji odgovara tvojoj intuiciji za jezik.

Objašnjenje: U regionu u kojem se koristi srpski jezik u Srbiji, zatim u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini ili Crnoj Gori različita je distribucija sufiksa (na primer, dvaju najčešćih za titule i zanimanja žena *-ica* i *-ka*).

Pitanje 2: Šta ako ne možemo napraviti oblik ženskog roda od muškog neke titule ili zanimanja?

Primer: *pisac*.

Odgovor: Odaberi oblik koji možeš: *spisateljica*, *književnica*, *autorka književnog teksta*....

Objašnjenje: Svaki izvorni govornik nekog jezika ima kreativnu jezičku sposobnost da oblikuje govorenje i tekst.

Posluži se onim oblikom koji će predstaviti ženu vidljivom u javnoj i službenoj sferi, što je nadređen zahtev u oblikovanju teksta; čini to prema sopstvenoj kreativnoj sposobnosti, budući da ova upotreba u srpskom jeziku još nije normirana.

Pitanje 3: Šta ako taj kreativni oblik sada ima značenje koje je već ‘rezervisano’ u jezičkoj zajednici?

Primer: *Trenerka*: osoba koja trenira druge (decu, žene, muškarce) i odevni predmet; *menjač/menjačica* (u bankci).

Odgovor: Koristi ženske forme jer će se iz konteksta jasno videti o čemu se radi.

Savet: Ne odustaj od osnovne namere da žena bude vidljiva u jeziku u situaciji kada ste u dilemi i pronađite u sopstvenoj intuiciji za jezik oblik koji po vašem mišljenju može zadovoljiti potrebu.

Pitanje 4: Šta u slučajevima ustaljenim u jeziku da se sufiksima određuje pripadnost nekome?

Primer: *Savička i Savićeva*.

Odgovor: Lingvista Egon Fekete je predložio da se **ne** koriste forme sa sufiksima kada identifikujemo žensku osobu.

Objašnjenje: Ovakav način identifikovanja je iz ranijih društvenih odnosa kada žene nisu bile u javnom prostoru nego njihovi muževi (odnosno očevi).

Savet: Identifikuj žensku osobu imenom i prezimenom u javnom i službenom govorenju ili pisanju.

Primer: *Jelena Jankopvić ponovo pred peharom*. umesto: *Jankovićeva ponovo pred peharom*.

Pitanje 5: Šta ako oblik ženskog roda zanimanja ili titule ima negativno značenje?

Primer: *Prostitutka*.

Svet: Odaberi drugi kojim se negativna komponenta briše.

Pitanje 6: Šta ako je teško naći ženski oblik za neku titulu ili zanimanje?

Na primer: *pedijatar*.

Savet: Moguće su konstrukcije: žena pedijatar; dečji lekar; osoba koja leči decu (zavisno od teksta).

Odgovor: Postoje razne prihvatljive mogućnosti uključujući i formu muškog roda: *Pedijatar Jelena Jovanović*.

Pitanje 7: Šta ako je neka titula ili zanimanje višesložna sintagma?

Primer : *Marica Jovanović, viši vatrogasni oficir I klase* (Ljubica Krnjajić)

Predlog: Stavi sve u formu ženskog roda: *viša vatrogasna oficirka I klase*.

Pitanje 8: **Da li različita sintaksička forma u rečenici: subjekatska (S), objekatska (O), predikatska (P) ili apozicijska (A) ima uticaja na odbir forme ženskog roda za titule ili zanimanja kad se odnosi na žene?**

Primeri: *Premijerka* Islanda govori poslanicima; Nataša Micic *je predsednica*. Brazil dobio *predsednicu*.

Preporuka: Upotrebi formu ženskog roda u sve tri sintaskičke poziciji kad god je to moguće.

Pitanje 9: **Da li je od sudija prvilno: *sidijnica* ili *sutkinja*?**

To je **dvorodna** imenice (*kao što su pijanica, budala, kukavica, varalica, skitnica, lotalica*) čiji broj nije mali.

Zato je preporuka da ostane isti oblik: sudija: *Sudija je rekla* ili *Sudija je rekao*.

7. PREPORUKE ZA NASTAVU NEMAČKOG JEZIKA

Ono što u jednom jeziku nije imenovano, za šta ne postoji termin, za šta nepostoje reči to nema nikakvu funkciju u društvu, nikakvu društvenu vrednost i „to“ ne postoji.

Za sve što je društveno važno nalazi se izraz. Žene su često zarobljene u jeziku. Upravo reč *Fräulein* za koju ne postoji odgovarajući muški oblik na nemačkom jeziku govori o stogodišnjem određenju žene: tek udajom za nekog muškarca ona dobija svoj rod i postaje žena. Direktna zavisnost između jezika i društva igra ogromnu ulogu u vaspitanju i odgoju dece, jer se u detinjstvu usvaja pre svega jezik realnosti, društva i kulture u kojoj deca odrastaju. Jezik predstavlja centralnu oblast u životu jednog šoveka i nerazdvojan je od njegovog identiteta. Devojkama i ženama čini se kao da se podrazumeva da o sebi govore u muškom obliku. Ja sam lekar, učenik ili da su uključene u dešavanja ukoliko neko pita: Koji učenik je sad na redu? Mnoga su protivljenja za upotrebu ROJ, ali isto toliko i mnogo načina da se razvije rodno osetljiva upotreba maternjeg jezika (Die Zeit, 2014).

Nastavnik/nastavnica nemačkog jezika može mnogo toga učiniti kako bi se isključio diskriminirajući jezik u toku nastave kako na maternjem tako i na nemačkom jeziku. Treba istrajavati na imenovanju ženskih i muških oblika imenica. Govoriti o učenicama i učenicima. Obraćati se prvo učenicama, a potom učenicima. Umesto da se kaže: Svaki učenik koji..., treba reći: Svi učenici koji.....

Diskusije na temu rodne ravnopravnosti kroz analizu štampanih medija na nemačkom jeziku su odlično sredstvo za uvođenje date teme u nastavu. Može se izabrati i svima poznata bajka (pravilan odabir lektire) *Princeza na zrnu graška*, *Pepeljuga*, *Kralj žabac* i zadati zadatak da se u kompletnoj priči promeni rodna perspektiva. Analizirajte u nastavi TV emisije i reklame (Valić 2011). Započnite diskusiju o tome kako su predstavljene žene a na koji način muškarci u reklamama i imenujte proizvode koje svaki od polova najčešće promoviše. Prikažite u nastavi različite perspektive upoznavanja sa stranom kulturom, radite analizu uloge žene i muškarca u datom društvu, ženskih i muških poslova, ženskih i muških prava.

Rad organizujte u mešovitim grupama! U školi je komunikacija takođe od centralnog značaja, zbog toga je naročito važno da i učenice i učenici budu svesni odgovarajućeg ponašanja prilikom razgovora. Smatra se da su učenici na nastavi dominantniji, lakše preuzimaju reč, upadaju u reč, bore se za svoje mišljenje, dok devojčice najčešće preuzimaju tradicionalnu ulogu i povlače se.

Važnost udžbenika i nastavnog materijala je takođe od izrazitog značaja, jer jesu važan medijum školske socijalizacije i kroz stručno znanje koje prezentuju prenose nam i šta se u društvu posmatra kao važno. Na taj način nam eksplicitno ili implicitno daju informacije o odnosima među polovima (rodnu perspektivu). Radni materijal, tekstovi i slike mogli bi se analizirati i oceniti na osnovu sledećeg upitnika (Martenstein,2013).

Upitnik:

1. Koliko često se pojavljuju različiti polovi (žene odnosno muškarci), koliko ljudi sa ili bez invaliditeta u tekstovima ili na slici?
2. Da li jezik koji se koristi u knjigama jasno ukazuje na to da se govori o samo muškarcima ili o muškarcima i ženama, npr. ako je tema vezana za rad, revoluciju, rat, politiku...?
3. Da li su onesposobljene, homoseksualne ili transrodne osobe prikazane na odgovarajući način bez stereotipa?
4. Da li su prikazani samohrani roditelji i žene bez dece i sa kim su povezani slikama ili opisima?
5. Da li se postavlja pitanje heteroseksualnosti i kako se obrađuje?
6. Kako su prikazane uspešne žene, a kako uspešni muškarci?
7. Da li su prikazane žene koje su ostvarile značajna dostignuća iz prirodnih, društvenih, tehničkih ili drugih grana nauke? Od izuzetne je važnosti pokazati koliko ima žena koje su ostvarile doprinos u nekoj naučnoj disciplini pa je preporuka i da se u literaturi navodi njihovo puno ime i prezime umesto inicijala.
8. Na kojim primerima se obrađuju zavisne rečenice npr .u nemačkom jeziku temporalne rečenice sa veznikom *während*. Izbegavajte rečenice sledećeg sadržaja:
Während meine Mutter das Geschirr spült, liest der Vater die Zeitung.
(Dok moja mama pere sudove, tata čita novine).

Rezultati istraživanja ovog master rada su pokazali da je izuzetno teško „iskoreniti“ jezičke navike kod odraslih osoba u želji za implementacijom rodno senzibilne terminologije u maternjem, srpskom, jeziku. Upravo zbog toga rodno „osveščena“ organizacija nastave nemačkog jezika može imati veliku ulogu u prihvatanju rodno osetljive terminologije u nemačkom jeziku i njenom direktnom transferu na maternji, srpski, jezik i to najviše u mlađem uzrastu, kod učenika/ca osnovnih i srednjih škola. Rodno osetljivi srpski jezik

postaće na taj način deo njihove svakodnevnice, nešto sasvim „prirodno“ i apsolutno prihvatljivo što jeste dobra osnova za razvitak rodne ravnopravnosti polova i u ostalim sferama društvenog života.

8. LITERATURA

AG Feministisch Sprachhandeln. 2015. „Was tun? Sprachhandeln – aber wie? W_Ortungen statt Tatenlosigkeit. Anregungen zum antidiskriminierenden Sprachhandeln“. (2., leicht veränderte Auflage), http://feministisch-sprachhandeln.org/wp-content/uploads/2015/04/sprachleitfaden_zweite_auflage.pdf 11.11.2015.

Alanović, Milivoj, Annette Đurović, Ulrich Engel, Smilja Srdić (2014), Deutsch-serbische kontrastive Grammatik. Teil II: Das Nomen und der nominale Bereich. München – Berlin – Washington: Otto Sagner Verlag. Str.173.

Aslan, Oktay, (2009), The role of gender and language learning strategies in learning English. Middle East Technical University.

Bašaragin, Margareta (2015), Shvatanje roda u nemačkom jeziku profesx Lan Hornšajt (Lann Hornscheidt). Centar za rodne studije, ACIMSI, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija.

Bašaragin, Margareta (2016), Prikaz knjige: Feministische w_orte. ein lern-, denk- und handlungsbuch zu sprache und diskriminierung, gender studies und feministischer linguistik, Lann Hornscheidt. Otvoreno predavanje na ACIMSI Centru za rodne studije UNS, Novi Sad – doktorski program.

Bašaragin Margareta (2016). „Interakcija roda i jezika u razgovoru nastavnik-učenik u razredu: prekidanja i preklapanja“, Prilozi proučavanju jezika, 47. Novi Sad: Filozofski fakultet, 123.

Bašaragin, Margareta (2017), Interakcija roda, jezika i kulture u formiranju identiteta učenica osmog razreda osnovne škole u procesu dvojezične nastave u Vojvodini, ACIMSI Centar za rodne studije UNS (odbranjena doktorska disertacija).

Bertoša, Miroslava (2001), Jezične promjene i feministička kritika jezika. Revija za sociologiju 1-2: 63-75.

Bošković Valentina (2015), Diskurzivna sredstva za izražavanje rodni ideologija na primeru studentske populacije u Srbiji. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Beograd. Doktorska disertacija.

Božinović, Nikolina & Sindik, Joško (2011), Gender differences in the use of learning strategies in adult foreign language learners. Metodčki obzori, 11, 6, 5-20.

Bugarški, Ranko. (2005), Pol i rod u jeziku. Forum Bosne 34: 184-194.

Burstall, Clare (1975), Factors affecting foreign-language learning: A consideration of some relevant research findings, *Language Teaching and Linguistic Abstract*, 8: 5-125.

Ćorović, Danijela & Vučetić-Lalić, Nataša (2010). Neke specifičnosti nastave italijanskog jezika na osnovno školskom uzrastu. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 42, 1, 150-164.

Die gender-perspektive im unterricht , möglichkeiten und anregungen, HG: HEINRICH BÖLL STIFTUNG, REGIONALBÜRO SARAJEVO, KULTURKONTAKT AUSTRIA SARAJEVO, 2004.

Dongyue, Liu. (2004), EFL Proficiency, Gender and Language Learning Strategy Use Among a Group of Chinese Technological Institute English Majors. *Arecls E-Journal*, 1, A5.

Dreyer, Carisma. & Oxford, Rebeca (1996), Learning Strategies and other predictors of ESL proficiency among Afrikaans speakers in South Africa. In R. L. Oxford (ed.), *Language learning strategies around the world: Cross-cultural perspectives* (Tech. Rep. No. 13, pp. 61-74). Honolulu, HI: University of Hawai'i Press.

Dudenredaktion. 2014. *Duden – Die deutsche Rechtschreibung*. 26. Aufl. Berlin: Bibliographisches Institut, Duden Verlag.

Duhaček, Daša (2014), *Od Deklaracije o pravima žene i građanke do drugog pola*, Centar za studije roda i politike Univerzitet u Beogradu: Fakultet političkih nauka, Beograd.

Ehrman, Madeline & Oxford, Rebecca (1989), Effects of sex differences, career choice, and psychological type on adult language learning strategies. *The Modern Language Journal* 73, 1, 1- 13.

Ellis, Rod (1994). *The study of second language acquisition*. Shangai Foreign Language Education Printing House.

Filipović, Jelena (2011), Gender and power in the language standardization of Serbian. *Gender and Language* 5(1): 111-131.

Filipović, Jelena (2009), Rodno osjetljive jezičke politike: Teorijske postavke i metodološki postupci. *Anali filološkog fakulteta* 21: 109-127.

Francis, Becky (2000), *Boys, Girls and Achievement: Addressing the Classroom Issues*. London/NY: Routledge.

Glovački-Bernardi, Zrinjka (2008), *Kad student zatrudni, rasprava o rodnoj perspektivi u jeziku*, Alfa , Zagreb.

Guentherodt, Ingrid, Marlis Hellinger, Luise F. Pusch, und Senta Trömel-Plötz, Senta. 1980. „Richtlinien zur Vermeidung sexistischen Sprachgebrauchs“, in: *Linguistische Berichte* 69, 15-21.

Hellinger, Marlis; Bierbach, Christine (1993), Eine Sprache für beide Geschlechter. Richtlinien für einen nicht-sexistischen Sprachgebrauch. Deutsche UNESCO –Kommission (Hrsg.in). Bonn, Hyland, F. (2004), Learning autonomously: contextualizing out-of-class English language learning, *Language Awareness*, 13, 3, 180-202.

Hellinger, Marlis. 1990. Kontrastive feministische Linguistik. Mechanismen sprachlicher Diskriminierung im Englischen und Deutschen. Ismaning: Max Hueber Verlag.

Hornscheidt, Lann: feministische w_orte:ein lern-, denk- und handlungsbuch zu sprache und diskriminierung, gender studies und feministischer linguistik. Frankfurt a. M.: Brandes & Apsel, 2012, S. 321-332.

Ivir, Vladimir (1978), Teorija i tehnika prevođenja, Sremski Karlovci, Centar: „Karlovačka gimnazija“

Kaiser, Harris, (1960), The application of electronic computers to factor analysis. *Educ. Psychol. Meas.* 20, 141–151.

Kuzmanović-Jovanović Ana (2013) „Jezik i rod. Diskurzivna konstrukcija rodne ideologije“, Čigoja.

Lau, Miriam. Frauentag: Was will das weib? Die Zeit 07.03.2014

<http://www.zeit.de/2014/11/feminismus-prostitution-internationaler-frauentag>

Li, L.J. (2005), A study on gender differences and influencing factors of high school students english learning. Fujian Normal University Press.

Lee, Kyoung Rang & Oxford, Rebecca (2008). Understanding EFL Learners' Strategy Use and Strategy Awareness. *Asian EFL Journal*, 10 (1), 7-32.

Martenstein. Harald. Genderforschung. Schlecht, schlechter, Geschlecht. Die Zeit 08.06.2013. <http://www.zeit.de/2013/24/genderforschung-kulturelle-unterschiede>

Oxford, Rebecca (1990), *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. New York: Newbury House.

Oxford, Rebecca & Crookall, David (1989), *Research on Language Learning Strategies: Methods, Findings and Instructional Issues*. *Modern Language Journal*, 73, 404-419.

Oxford Rebecca & Nyikos Martha (1989), *Variables Affecting Choice of Language Learning Strategies by University Students*. *Modern Language Journal* 73(3):291 – 300.

Pralica, Dejan (2014). *Govor mržnje u saopštenjima političkih partija u Srbiji*. U: *Nauka i savremeni univerzitet 4 – knjiga sažetaka sa naučnog skupa sa međunarodnim učešćem*, Niš 14-15.11.2014. Niš: Filozofski fakultet. Str. 143-144.

Pralica, Dejan (2013). *Hate Speech in Print Media in Serbia*. In: *Book of Abstracts of the 7th International Interdisciplinary Symposium Encounter of Cultures (Susret kultura)* Novi Sad, 30.11.2013. Novi Sad: Filozofski fakultet. Pp. 24.

Pusch, Luise F. 1984. *Das Deutsche als Männersprache*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp.

Quian, Wang (2015), *A study of the influence of gender differences on english learning of senior high school students*. *Higher Education of Social Science*, 8, 6, 66-69.

Rua Lopez (2006). *The sex variable in foreign language learning: an integrative approach*. *Porta Linguarium*, 6, 99-114.

Savić, Svenka (1974), *O nekim modelim sticanja jezika*, Mirjana Jocić i Svenka Savić (ur.), *Modeli u sintaksi dečjeg govora*, Institut za lingvistiku, Novi Sad, 9-39.

Savić, Svenka (1976), *Razvojna psiholingvistika: odabrana i komentarisana literatura za period od 1970-1975*, Institut za lingvistiku, Novi Sad.

Savić, Svenka (1985), *Narativi kod dece*, Institut za južnoslovenske jezike, Filozofski fakultet, Novi Sad

Savić, Svenka (1981), *'Jezik i pol: termini za označavanje zanimanja koje vrše žene na fakultetu'*, referat na: VIII kongres psihologa SFRJ: sekcija: polne razlike, Zagreb, maj 1981.

Savić, Svenka (1984), *'Pragmatički aspekti roda nomina agentis u srpskohrvatskom /hrvatskosrpskom jeziku'*, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, Beograd, 13 (1): 247-258.

Savić, Svenka (1989), *'Language and sex, Evidence form Serbo-Croatian'*, *European Journal for Semiotic Studies*, 1(3): 535-555.

Savić, Svenka (1993), *Analiza diskursa*. Filozofski fakultet, Novi Sad.

Savić, Svenka (1995), 'Još jedan primer (ne)vidljivosti žena u udžbeniku', *Feminističke sveske*, 3-4: 223-226.

Savić, Svenka (2002), 'Seksizam u jeziku – politika omalovažavanja', u: Blagojević, Marina (ur.), *Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse (65-86)*, Asocijacija za žensku inicijativu, Beograd.

Savić, Svenka (2004), *Žena sakrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika*. Futura publikacije, Novi Sad.

Savić, Svenka (2004), 'Jezik i rod: politički korektan govor s fokusom na seksizam u udžbenicima osnovne škole', u: *Gender perspektiva u nastavi: mogućnosti i poticaji (60-68)*, Fondacija Heinrich Bell, Regionalni ured Sarajevo: Kulturkontakt Austrija, Sarajevo.

Savić, Svenka i dr. (ur.) (2009), *Jezik i rod*. Futura publikacije i *Ženske studije i istraživanja*, Novi Sad.

Savić, Svenka (2010), *Nesporazumi o rodno osetljivom jeziku u Srbiji*, Okrugli sto na temu rodno osetljivih jezičkih politika, Beograd, Program UN za razvoj, str. 125-133.

Svenka, Savić (2016), *Kako je muški rod od devica? Visokoobrazovana romska ženska elita u Vojvodini u 21. Veku*. Futura publikacije i *Ženske studije i istraživanja*, Novi Sad, Srbija.

Svenka, Savić (1998), *Žena sakrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika*, *Ženske studije*, 10, Centar za ženske studije, Beograd, str. 89-132.

Schoenthal, Gisela (Hrsg.in): *Feministische Linguistik- Linguistische Geschlechterforschung*. Zürich: Georg Olms Verlag, 1998.

Sibinović, Miodrag (1979), *Uvod u istoriju i teoriju prevođenja*. Privredna štampa, Beograd

Snel-Hornbi Meri (2011), *Pravci u studijama prevođenja. Nove paradigme ili promjena pogleda?* prevela Doc. dr Brankica Bojović, *Obodsko slovo*, Podgorica.

Stević, Skobodan (1995): *Sociokulturna obeležja udžbenika italijanskog jezika u različitim društvenim sredinama*. Beograd: Filološki fakultet.

The Discourse Studies Reader: Main currents in theory and analysis UK ed. Edition by Johannes Angermuller (Editor), Dominique Maingueneau (Editor), Ruth Wodak (Editor) 1984.

Trömel-Plötz Senta, Frauensprache: Sprache der Veränderung, *Jezik žene - jezik promena*, 1984. prvo izdanje, 1992. drugo izdanje

Tomasello, Michael (2006). Construction Grammar For Kids. *Cognitive Linguistics*, 11, 1-2, 61-82.

Thorndike, Edward Lee (1932). *The fundamentals of learning*. AMS Press.

Valić Nedeljković Dubravka (2011). Rod i mediji. Uvod u rodne teorije, ur Ivana Milojević i Slobodanka Markov. Novi Sad : ACIMSI and Mediterran Publishing. Str 447-461.

Ye, Y. D. (1985). Psychological differences of english learning between boys and girls. Fujian Normal University Press.

Zimmerman, Barry & Martinez-Pons, Manuel (1990), Student differences in self-regulated learning: relation grade, sex and giftedness to self-efficacy and strategy use. *Journal of Educational Psychology*, 82, 51-59.

100 reči o ravnopravnosti: Rečnik termina i ravnopravnosti žena i muškaraca, Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Novi Sad, 2004.

Šlajermaher, Fridrih (2003), O različitim metodima prevođenja.

Vasić, Vera (ur.) (2010), Diskurs i diskursi: zbornik u čast Sveki Savić, Filozofski fakultet UNS i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

9. PRILOZI:

1. Upitnik za studente/kinje;
2. Anketa za profesionalne prevodiocice/teljke;
3. Transkripcija razgovora iz 2 fokus grupe

UPITNIK ZA STUDENTE/KINJE NEMAČKOG KAO STRANOG JEZIKA ČIJI JE MATERNJI JEZIK SRPSKI

Molimo Vas da za potrebe izrade master rada na ACIMSI-u u Novom Sadu ispunite ovaj anonimni upitnik.

Podaci će biti korišćeni samo u istraživačke svrhe.

1.	LIČNI PODACI									
1.1.	Pol	M	Ž							
1.2.	Godina rođenja (upisati)									
1.3.	Stepen obrazovanja (zaokružiti)	SREDNJI STEPEN/STRUČNE SPREME				STEPEN VIŠEG OBRAZOVANJA	STEPEN VISOKOG OBRAZOVANJA			
		I	II	III	IV	V	VISOKA ŠKOLA	OSNOVNE STUDIJE	MASTER STUDIJE	DOKTORSKE STUDIJE
							VI	VII	VIII	
2.	PODACI O UČENJU NEMAČKOG JEZIKA									
2.1.	Koliko dugo učite nemački jezik? (zaokružiti broj koji odgovara godinama učenja)									
		< 1	1	2	3	4	5	> 5		
2.2.	Koji ste stepen poznavanja nemačkog jezika ste dostigli? (zaokružiti)									
		A1	A2	B1	B2	C1	C2			
2.3.	Da li znate šta je „rodno osetljivi jezik“? (zaokružiti)									
		Nikada nisam čuo/la	Mislim da znam	da	Poznato mi je	Upoznat/a sam delimično	U potpunosti sam upoznat /a			

		Napisati godinu, zemlju, instituciju, mediji... kada i gde ste se susreli sa tim pojmom				
		GODINA	ZEMLJA	INSTITUCIJA	MEDIJ (internet...)	OSTALO
2.4.	Kada i gde ste se susreli sa tim pojmom?					
2.5.	Šta mislite: Da li je srpski jezik rodno osetljiv? (zaokružiti)	NE	MALO	PRILIČNO	VEOMA	U POTPUNOSTI
2.6.	Šta mislite: Da li je nemački jezik rodno osetljiv? (zaokružiti)	NE	MALO	PRILIČNO	VEOMA	U POTPUNOSTI
2.7.	Da li smatrate da se upotrebom rodno osetljivog jezika može doprineti boljoj “vidljivosti” žena u društvu i njihovoj afirmaciji? (zaokružiti)	NE	MOŽDA	VEROVATNO		DA
2.8.	Da li ćete se u privatnom i poslovnom životu koristiti rodno osetljivim nemačkim jezikom? (zaokružiti)	NE	MOŽDA	VEROVATNO		DA
2.9.	Da li ćete se u privatnom i poslovnom životu koristiti rodno osetljivim srpskim jezikom? (zaokružiti)	NE	MOŽDA	VEROVATNO		DA

Od sledećih imenica muškog roda napišite ženski:

muški rod

ženski rod

3.

borac

vatrogasac

sociolog

akademik

podnosilac zahteva

4.

Prevedite sledeće parove pojmova na srpski jezik:

der Mann- die Frau

der Lehrer- die Lehrerin

der Pädagoge- die Pädagogin

der Busfahrer – die Busfahrerin

der Kaufmann- die Kauffrau

der Feuerwehrmann- die Feuerwehrfrau

der Behinderte- die Behinderte

ein Vorsitzender – eine Vorsitzende

der Alte- die Alte

ein Deutscher- eine Deutsche

der Tormann- die Torfrau

5. Prevedite sledeće množine nemačkih imenica na srpski jezik:

die Kaufleute

die Kranken

die Studierenden

die Verletzten

die Freundinnen

die Arbeiter

Anketa

Molimo Vas da odgovorite na ova pitanja koja su deo master rada na Centru za rodne studije UNS.

1. Da li imate iskustvo u prevođenju na srpski imenica koje označavaju titule i zanimanja u žena u nemačkom jeziku? Da Ne Ponekad

2. Ako Da, navedite neke konkretne primere kako ste rešili u nekom tekstu prevoda na srpski (po mogućnosti navesti i ime autora originalnog teksta):

Nemački	prevod	Srpski
---------	--------	--------

1.

2.

3.

4.

3. Navedite primere za koje biste rado potražili stručni savet:

1.

2.

3.

4.

4. Da li znate gde se može naći ta vrsta podataka:

4.1. Na srpskom jeziku _____

4.2. Na nemačkom jeziku _____

5. Koji je Vaš osnovni stav u odnosu na prevod imenica ženskog roda za zanimanja i titule žena u prevodu sa nemačkog na srpski jezik: _____

TRANSKRIPCIJA TEKSTA DISKUSIJE U FOKUS GRUPI

Tema diskusije: Nemački kao rodno osetljivi jezik , mogućnosti transfera znanja na maternji- srpski- jezik u cilju razvitka veće osetljivosti i doprinosa boljoj *vidljivosti* žena u društvu i njihovoj afirmaciji

Pitanja:

1. Možete li da objasnite značenje pojama - *rodno osetljivi jezik*-?
2. Da li ste se u nastavi nemačkog jezika susretali sa tim pojmom i da li se koristite rodno osetljivim nemačkim jezikom?
3. Kako Vam zvuče ženski morfološki oblici imenica na nemačkom a kako na srpskom jeziku?- nazivi profesija, titula, zvanja (die Busfahrerin- vozačica autobusa; die Akademikerin- akademkinja; die Chefin- šefica)
4. Smatrate li da Vaša znanja iz nemačkog jezika mogu doprineti većoj osetljivosti u maternjem, srpskom, jeziku i samim tim doprineti boljoj vidljivosti žena u društvu i njihovoj afirmaciji?
5. Komentar na iskaze drugih članova fokus grupe

FOKUS GRUPA 1

Datum održavanja fokus grupe 1: 03. jun 2016.

Učesnici/e: učenice/ci nemačkog jezika (3 žene i 3 muškarca)

Trajanje: 16:50- 17:08 časova

Mesto održavanja: Učionica privatne škole nemačkog jezika „Willkommen“, Novi Sad

Snimano mobilnim telefonima preko aplikacije „audio recorder“.

Moderatorka: Dobro, sada ćemo da započnemo razgovor. Mislim da sam vam sve objasnila, ja vam postavljam pitanja, vi odgovarate, nema tačnih i netačnih odgovora, samo iskazujete svoje mišljenje. Molim vas takođe da ne pričate svi uglas nego jedno po jedno u smeru kazaljke na satu. Znači ono što će te prvo reći jeste svoje ime, starost , profesiju i dužinu učenja nemačkog jezika . U redu, krećemo.

Milan, laborant, imam 29 godina, učim nemački jezik 2 godine.

Ja sam **Srdan**, 33 godine, inženjer kvaliteta, učim nemački jezik 2 godine.

Lea, 22 godine, ja sam studentkinja Medicinskog fakulteta, učim nemački 3 godine.

Dejan, 29 godina, radim kao asistent na Medicinskom fakultetu, nemački jezik intenzivno učim 1 godinu.

Jelena, 19 godina, studentkinja Medicinskog fakulteta, učim nemački jezik 3 godine.

Marina, 36 godina, likovni tehničar, učim nemački 4 godine.

Moderatorka : Možete li da objasnite značenje pojma - *rodno osetljivi jezik* -?

Milan: Za mene je rodno osetljiv jezik onaj jezik koji bi mogao i u muškom i u ženskom vidu da prepozna profesiju, određenu profesiju neke osobe.

Srdan: Za mene je takođe rodno osetljiv jezik onaj koji razlikuje zanimanja na primeru u muškom ili ženskom rodu, što mislim da u srpskom jeziku nije zastupljeno.

Lea: Rodno osetljiv jezik mogu okarakterisati kao jezik koji bez značajnijeg izdvajanja može da pokazuje neku razliku među polovima takođe kao što je i naznačeno za neke profesije na drugim jezicima što kod nas nije naglašeno.

Dejan: Moram priznati da ja prvi put čujem za ovaj izraz rodno osetljiv jezik, ali ako je na osnovu onoga što ostali pričaju sve to povezano sa time da li možemo karakterisati neki jezik tj. da li možemo u nekom jeziku koristiti muška ili ženska zanimanja, jel da, u zavisnosti od toga da li je on ili ona, ne znam, meni to jezički nije bitno da li ćemo razlikovati da li je to muško ili žensko, mada koliko sam primetio da je mnogim ženama bitno da se kaže, na primer, da je to dekanica, a ne dekan, ali to je to ono što ja mislim, zasad mi je to tako deluje.

Jelena: Rodno osetljiv jezik je jezik koji pravi razliku između polova, kada su u pitanju neke profesije ili zvanja.

Marina: Baš i ne mogu.

Moderatorka: Da li ste se u nastavi nemačkog jezika susretali sa tim pojmom i da li se koristite rodno osetljivim nemačkim jezikom?

Milan: Pa, susretali smo se s obzirom da u nemačkom jeziku svaku profesiju imamo i u muškom i u ženskom licu.

Srdan: Pa da nemački jezik pravi tu razliku između polova, tako da je mnogo lakše za bilo koje zanimanje reći da je u ženskom rodu, za razliku od srpskog jezika.

Lea: Susretali smo se sa tim pojmovima i koristimo ga u nemačkom jeziku.

Dejan: Susretali smo se sa takvim pojmovima i koristimo u nemačkom jeziku zato što to „propozicije“ tako nalažu.

Jelena: Na kursu smo se susretali sa ovim pojmom, pre kursa se nikad nisam susretala sa tim pojmom na primer i koristimo ga u nemačkom jeziku jer mislim da je to u nemačkom nešto normalno i da to u drugačijei ne može.

Marina: Jesam, ali ne razmišljam o njegovoj upotrebi, jednostavno koristim kako sam naučila.

Moderatorka : Kako Vam zvuče ženski morfološki oblici imenica na nemačkom a kako na srpskom jeziku?-Razmišljajući o nazivima profesija titula, zvanja? Na primer, kako Vam zvuči *die Busfahrein* u odnosu na *vozačica autobusa*, *die Akademikarin* u odnosu na *akademkinja*, *die Chefin-šefica*?

Milan: Pa, smatram da je na nemačkom jeziku određenije, samo sa jednom rečju, neko zanimanje i samim tim da je preciznije u našem jeziku još nije toliko sprovedeno, mada s obzirom da je jezik živ moguće je da će se desiti neke promene na tom polju.

Srdan: Što se tiče nemačkog jezika deluje mi sasvim logično, taj nastavak –in i čak lepo zvuči, dok kod ova tri navedena primera vozačica autobusa na srpskom mi zvuči jako loše, dok neka druga zanimanja šefica i tako dalje zvuči sasvim logičnije tako da je od primera do primera i od situacije do situacije.

Lea: Mislim da su na nemačkom mnogo jasnije određena ta zvanja i titule nego na srpskom jeziku i da su mnogo preciznija i da se mnogo ozbiljnije shvataju sa jednom rečju kada se izraze

nego na primer kao što smo imali na primerima vozačica autobusa na primer, ne shvata se do te mere toliko ozbiljno kao kada se kaže vozač.

Dejan: Na srpskom mi ti ženski morfološki oblici imenice zvuče pretenciozno s tim da smatram da uvek pogotovo od strane ženskog pola koji mora uvek da naglasi tako nešto da je ženskog roda tako da mi je zato kažem pretenciozno. Na nemačkom s kojim sam se upoznao tek pre godinu dana sam video da tako jel da po pravilima tako mora da se kaže, jel da ako je ženski vozač autobusa onda će ići Busfahrerin, a ako je jel da muškog roda onda će ići Busfahrer, jednostavno mi onda ne zvuči pretenciozno mada je moguće da kada bih živeo u Nemačkoj onda bih ja to isto tako shvatao kao što shvatam u mojoj domovini.

Jelena: Čini mi se da je u nemačkom jeziku to nekako ukorenjeno i prirodno dok u srpskom nije. Nemamo tu naviku i retko kada čujemo da se ljudi izražavaju tako pa zato i zvuči ne prirodno.

Marina: Ne zvuči mi baš dobro. Nekako „čudno“.

Moderatorka: Smatrate li da Vaša znanja iz nemačkog jezika mogu doprineti većoj rodnoj osetljivosti u maternjem, srpskom, jeziku i samim tim doprineti boljoj vidljivosti žena u društvu i njihovoj afirmaciji?

Milan: Pa smatram da s obzirom da već imamo dosta pozaljmenica iz nemačkog jezika možda bi mogli da iskoristimo nešto po pitanju rodno osetljivog jezika.

Srdan: Pa što se tiče uticaja znanja nemačkog jezika na moj maternji srpski jezik smatram da kod mene lično ne ostavlja neki veliki uticaj. Ja neke stvari u maternjem jeziku neka zanimanja koja se odnose na žene već tako upotrebljavam koje nisu logične ne upotrebljavam, a što se tiče nemačkog to je tako kako je i trudim se da se pridržavam pravila.

Lea: Smatram da ne mogu doprineti većoj osetljivosti u maternjem srpskom jeziku i samim tim i boljoj vidljivosti žena u društvu i njihovoj afirmaciji.

Dejan: Smatram da ne mogu doprineti pošto to ne zavisi od mene ili ljudi iz naše okoline već od onih koji proisuju pravopise i sve ostale stvari što se tiču srpskog jezika samim tim pogotovo ne da će jedan drugi jezik moći da utiče na naš srpski jezik da se promeni zbog bilo kakvih drugih stvari.

Jelena: Mislim da je ideja dobra ali da je teško sprovesti jer jednostavno naš narod je takav jednostavno vekovima se tako izražavamo i prosto je narodu neprirodno da se odjednom uvede neko drugo pravilo.

Marina: Nisam baš sigurna, možda.

Moderatorka: Hajde sada malo da iskomentarišemo ono što je rečeno. Da li Vam je neki od iskaza bio zanimljiviji u odnosu na ostale komentare. Srđane....

Srđan: Meni ovaj poslednji. Iskomentarisao bih poslednji Jelenin stav o tome da o tome da u srpskom narodu postoji ustanovljen način obraćanja govora i svega toga tako da mislim da vekovima se obraćamo jedni drugima na jedan način, tako da bi jako teško bilo da pređemo na neki novi ili bi nam bilo potrebno jako puno vremena za to.

Marina: Ja bih volela da mi Srđan još jednom prokomentariše zašto mu vozačica autobusa na srpskom jeziku ne zvuči dovoljno dobro a Busfahrerin da?

Kao što sam malo pre rekao u nemačkom jeziku postoji pravilo kako se to radi, a u srpskom ne postoji i onda se neke reči tumače na drugačiji način na primer meni je logično šef- šefica, ali vozač-vozačica, nekako „ ne ide“. Više bih rekao, npr. ženski vozač autobusa.

Milan: S obzirom na ovo što smo pričali a nemamo u srpskom jeziku imamo reč trener koju smo preuzeli iz drugog jezika, a trenerka ne može nikako zato što trenerka predstavlja nešto sasvim drugo.

Jelena: Mislim da je Srđan u pravu što se tiče toga da nemački jezik ima neko svoje pravilo tako da kada bi se uvelo da treba da pravimo razliku između muških i ženskih zanimanja mi bismo počeli da sami da izmišljamo reči koje u srpskom jeziku ne postoje i neprirodne su i zato mislim da ako bi se radilo već nešto da se menja da bi to trebalo tako da se uvede jedno pravilo koje se koristi.

Moderatorka: A kako razumete reč šef, a kako šefica, Lea?

Lea: Mislim da se šefica gleda malo inferiornije u odnosu na šef, da ipak kod nas postoje ti pogledi na svet da su muškarci iznad žena, mislim.

Srdan: Mislim da je Lein stav po pitanju šefa i šefice po meni previše seksistički zato što ja konkretno u mojoj službi imam šeficu i konkretno je tako i zovem, ne zovem je šefe. I mislim da prema njoj iskazujem istu vrstu ili dozu poštovanja kao što bi h iskazao prema nekom muškarcu, tako da se ne slažem sa njom po tom pitanju.

Marina: Dejjane, a šta znači to što si rekao da ti na srpskom sve to zvuči pretenciozno?

Dejan: To što sam rekao da mislim da je pretenciozno, mislim prevashodno zbog toga zato što živimo u 21. veku gde se dosta ranije prešlo preko toga da su žene inferiornije u odnosu na muškarce. Žene su po meni dobile itekako dobro mesto u društvu i one se i dalje žale i tvrde da ne postoje nikakva prava za njih, kako se gledaju kao što je Lea rekla da su inferiornije, ali uopšte nisu, poštujemo ih, cenimo ih... Evo ja pošto sam jel da muško, ali i dalje smatram da one se zauzimaju i dalje za sebe i žele da budu bitnije od svih i nekako na taj način da stave drugima do znaja da su one jel da glavne. To meni zvuči pretenciozno kažem opet eto to nije zato što sam neki ženomrzac, nego čisto mi tako zvuči.

Marina: Ne znam šta dalje da kažem. Nisam puno razmišljala o toj temi. Dejanovi stavovi su mi u redu ali opet, ne znam, stvarno.

Moderatorka: Stigli smo do kraja našeg razgovora. Zahvaljujem vam se na saradnji.

FOKUS GRUPA 2

Datum održavanja fokus grupe 2: 10. jun 2016.

Učesnici/e: učenice/ci nemačkog jezika (3 žene i 3 muškarca)

Trajanje: 18:40- 18:54 časova

Mesto održavanja: Učionica privatne škole nemačkog jezika „Willkommen“, Novi Sad

Snimano mobilnim telefonima preko aplikacije „audio recorder“.

Moderatorka: Hajde sada da započnemo razgovor. Nadam se da ste sve razumeli, ja vam postavljam pitanja, vi dajete odgovore, nema tačnih i netačnih odgovora, samo iskazujete svoje mišljenje. Molim vas takođe da ne pričate svi u glas nego jedno po jedno u smeru kazaljke na satu. Ono što prvo treba da kažete jeste svoje ime, starost, profesiju i dužinu učenja nemačkog jezika. U redu, sada krećemo.

Ja se zovem **Jelena**, imam 38 godina, ekonomista sam po zanimanju i nemački učim jako dugo ali nedovoljno posvećeno i nemam priliku da ga koristim....Znači, oko 4 godine baš posvećeno...

Nenad, 39 godina, inženjer zaštite životne sredine, učim nemački oko 2 godine.

Milica, 25 godina, pravica, nemački učim oko godinu dana intenzivno.

Miloš, imam 27 godina, diplomirani sam hemičar, 3 godine učim nemački.

Ja sam **Slobodan**, 52 godine, lekar sam, 1 godinu učim nemački.

Maja, 40 godina, ja sam poslovni sekretar, nemački učim 2 godine.

Moderatorka : Možete li da objasnite značenje pojma - *rodno osetljivi jezik* -?

Jelena: Rodno osetljiv jezik mislim da promovise muško žensku jezičku ravnopravnost polova.

Nenad: Senzibilan prema rodovima, prva pomisao na ženski rod kao onaj koji treba dodatno afirmisati i socijalno, pravno i politički više integrisati i zaštititi.

Milica: Rodno osetljiv jezik jeste onaj jezik u kome se oseti i potencira rodno razlikovanje, sa ciljem da se prevashodno pruži afirmacija licima ženskog pola.

Miloš: Kao neki novi pravac u lingvistici, psihologiji, sociologiji koji bi trebao da izjednači polove.

Slobodan: Jezik u kome su polovi ravnopravni, možda?

Maja: Ne razumem baš taj pojam, žao mi je...

Moderatorka: Da li ste se u nastavi nemačkog jezika susretali sa tim pojmom i da li se koristite rodno osetljivim nemačkim jezikom?

Jelena: Na prvi deo pitanja bih odgovorila - da, kao i na drugi – isto odgovor da.

Nenad: Da prvo, setih se Lehrer - Lehrerin, mislim da su Nemci dobro uočili razlike.

Milica: Nisam sigurna da sam upoznata sa samim pojmom, ali svakako se njegova prisutnost oseti i prosto je nemoguće koristiti nemački jezik, a da se ne koristi rodna osetljivost, pa čak i u svakodnevnom govoru.

Miloš: Više nesvesno, još nisam čuo taj termin na časovima.

Slobodan: Nemački jezik se ne može učiti bez poznavanja roda imenica. Jedan od osnovnih stubova gramatike ovog jezika je njegova rodna osetljivost. Zbog njegove preciznosti rado čitam knjige na nemačkom, pratim filmsku umestnost itd.

Maja: Sada kada sam čula šta drugi kažu, mislim da sam na nastavi čula nešto o tome ali ne znam da li to pravilno i koristim.

Moderatorka : Kako Vam zvuče ženski morfološki oblici imenica na nemačkom a kako na srpskom jeziku?-Razmišljajući o nazivima profesija titula, zvanja? Na primer, kako Vam zvuči *die Busfahrerin* u odnosu na *vozačica autobusa*, *die Akademikarin* u odnosu na *akademkinja*, *die Chefin-šefica*?

Jelena: Na nemačkom jeziku mi zvuče mnogo prirodnije. Na srpskom jeziku pojedine reči kad izgovaram nisam sigurna da li sam upotrebila pravilan oblik kao što su reči vojnkinja ili trenerka za ženskog trener mog sina.

Nenad: Zvuči mi prirodnije u nemačkom jeziku, možda zato što sam već navikao na isti da dobro determiniše rodove.

Milica: Bolje mi zvuče na nemačkom nego na srpskom jeziku. Nekako sam ih u nemačkom jeziku usvojila kao sastavni deo jezika, dok mi u srpskom jeziku zvuče previše nametnuno i veštački. Ali kako sam na početku učenja jezika i kako ga još uvek poredim sa srpskim, ponekad mi i u nemačkom jeziku zvuče preterano naglašeno.

Miloš: Bolje zvuči na nemačkom, ali i nekako pravednije odnosno svrsishodnije.

Slobodan: Prvi put kada se čuje strana reč deluje strano, dok već nakon par dana i ponavljanja te reči ona se u potpunosti identifikuje sa pojmom koji označava.

Maja: Zvuče mi sasvim u redu, možda jedino malo kod reči šefica primećujem da mi nije bliska.

Moderatorka: Smatrate li da Vaša znanja iz nemačkog jezika mogu doprineti većoj rodnoj osetljivosti u maternjem, srpskom, jeziku i samim tim doprineti boljoj vidljivosti žena u društvu i njihovoj afirmaciji?

Jelena: Moje znanje nemačkog jezika je vrlo oskudno, tako da njegov doprinos u unapređenju bilo koje oblasti je diskutabilno. To me naravno ne sputava da koristim srpski rodno osetljivi jezik.

Nenad: Sa većim stepenom poznavanja nemačkog jezika, moj utisak je da raste i nivo odnosno potreba ka implementaciji sličnih zakonitosti i u maternjem.

Milica: Svakako se tome nadam, u smislu da će mi pomoći da ih posmatram i koristim kao normalan, pa čak i poželjan oblik izražavanja. Vremenom će, sa učenjem jezika, doći do promene stava gde neću nemački porediti sa srpskim kao "boljim" jezikom jer mi je maternji pa tako neću razmišljati "Vidi mi to u našem jeziku nemamo u tolikoj meri i ništa nam ne fali", nego ću biti u stanju da "bolje" stvari iz nemačkog jezika pokušam da implementiram u maternji jezik.

Miloš: Smatram da implicitno smo naučili o svesnom prepoznavanju tog pojma i da postoji težnja ka uspostavljanju istog obrasca i u srpskom jeziku.

Slobodan: Svakodnevna upotreba nemačkog jezika rodno osetljivog jezika mi omogućava da u uočim i u srpskom i u nemačkom jeziku kada je neophodno u izlaganju istaći rodni identitet da bi se napravila preciznija komunikacija sa sagovornicima.

Maja: Ja ću se sigurno potruditi da se nadalje koristim rodno osetljivim srpskim jezikom. Čini mi se da je to jako važno.

Moderatorka: Hajde sada da iskomentarišemo ono što je već rečeno. Da li Vam je neki od iskaza bio zanimljiviji u odnosu na ostale komentare i želite nekome da uputite pitanje ili date komentar?

Jelena: Dopada mi ono što je rekla Milica da svi treba da se potrudimo da iz nemačkog jezika uzmemo najbolje i prenesemo na srpski.

Nenad: Čini mi se da je postignut opšti koncenzus o tome da postoji uticaj nemačkog na maternji.

Milica: Hvala ti Jelena. Nakon svega smatram da i mi kao pojedinci možemo učiniti mnogo. Žene zaslužuju svoje mesto u društvu pa zašto ne i u jeziku koji koristimo.

Miloš: Čini mi se da je gđin Slobodan knjiški determinisao ove pojave, ali treba još napora i godina da se postigne više na tom polju, odnosno primeni rodno osetljivi jezik u srpskom.

Slobodan: Nemam šta da dodam na ovu temu.

Maja: Pošto na početku razgovora nisam znala ništa o ovoj temi, mislim da sam danas saznala mnogo i svakako ću se truditi da sve o čemu smo pričali primenim i u praksi.

Moderatorka: Stigli smo do kraja našeg razgovora. Hvala vam puno na saradnji!